ANY XXXIV : N.º 351 ABRIL DE 1924

Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya

SUMARI

Sota el massís de Garraf, per RAFAEL AMAT I CARRERAS.—*I Concurs de Fotografia.—Crònica del Centre.—Estació meteorològica de Viella.*

LÀMINES

XXVI. *Avenc de La Ferla : La boca.—Avenc de Sant Roc : Gruta preciosa des del primer replà.*—XXVII. *Avenc de Sant Roc : Paret de la gruta preciosa.—Avenc del Bruch : La boca.*—XXVIII. *Avenc del Bruch: La galeria des de la «Sala blanca».—Avenc de Sant Roc : Gruta preciosa (detall de la volta).*—XXIX. *Avenc del Bruch : Estalactites de «les angúnies».—Avenc del Bruch : Boca del segon avenc, vista des de la «Sala blanca».*

CREUS MONUMENTALS DE CATALUNYA

Làmines LXI - LXVIII

BARCELONA
REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: PARADÍS, 10
TELÉFON A. 4844

Placas y revelador

Hauff-

los mejores productos de la casa

J. Hauff & Co., G. m. b. H. Feurbach (Wuerff. Alemania)

PÍDASE PROSPECTOS EN LAS TIENDAS FOTOGRÁFICAS
O A NUESTRO

REPRESENTANTE: CARLOS BAUM - BARCELONA - Calle Aragón, 251

ORION WERKE

HANNOVER

ORIONWERK

CÁMARAS
FOTOGRAFICAS DE PRECISIÓN
PARA PLACAS, PELÍCULAS Y FILM-PACK

TIPOS RIO Y TROPICAL
EQUIPADAS CON OPTICA
DE LAS MEJORES MARCAS

DE VENTA EN TODOS LOS
ESTABLECIMIENTOS DE
ARTÍCULOS FOTOGRÁFICOS

Representante depositario general para España **CARLOS BAUM** Aragón, 251 BARCELONA

BUENOS RESULTADOS

GARANTIZADOS

CON

PELICULAS
PAPELES Y
PRODUCTOS
FOTOGRAFICOS

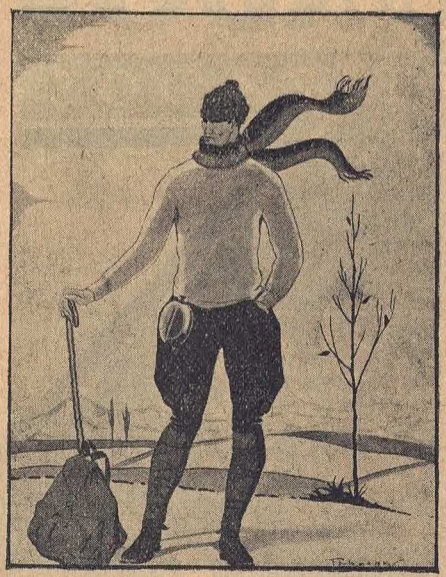
Bayer

FOTO

SE VENDEN EN TODOS LOS
ESTABLECIMIENTOS FOTOGRAFICOS

FEDCO. BAYER & Ca

SUCS. MATTHIS & Ca BARCELONA
AUSIAS MARCH 14/18 APARTADO 280

GUERRERES
i PANTALONS
SPORT

Bandes i Motxilles
PREUS MOLT REDUITS

Sastreria
La Serpentina

HOSPITAL, 97
Barcelona

LA MALADETA

Fulletó descriptiu de la regió de La Maladeta, amb els itineraris d'accés al Xalet de La Renclusa i descripció de les principals excursions a fer des del Xalet. Conté nombrosos gravats, mapes i gràfics.

PREU: 2 PTES. PREU ESPECIAL PELS SOCIS DEL CENTRE: PTES. 1

XALET D'ULL DE TER

Fulletó descriptiu dels itineraris d'accés al Xalet

PREU: PTES. 0'50 **Aquest fulletó s'entregarà gratuitament al socis del CENTRE**

STA. MARIA DE RIPOLL

Ressenya descriptiva d'aquest monestir, il·lustrada amb nombrosos gravats i dibuixos.

PREU: 3 PTES. PREU ESPECIAL PELS SOCIS DEL CENTRE: PTES. 1'50

Recomanem que al dirigir-se als anunciants anomenin aquest Butlletí

INFORMACIONS EXACTES SOBRE FRANÇA

Regions de turisme. - Belleses arquitectòniques. - Estacions termals. - Cures d'aire i altitud. - Camps de combat. - Platges, esports, hotels. - Itineraris, passaports. - Turisme en general, etc.

Es reben GRATUITAMENT dirigint-se al

Office Français de Turisme

Corts, 24 - BARCELONA
56, Haymasquet - LONDON

3, Rue du Mont Blanc - GENÈVE
Madison Av. a 44th. St. - NEW YORK

LES belleses de la nostra terra que fotografieu en les vostres excursions, tindran molt més valor si les positiveu sobre paper fabricat a Catalunya.

Demaneu sempre els papers Garriga

i ajudareu a fer més forta la independència industrial de la Pàtria

INDÚSTRIA FOTOQUÍMICA

A. GARRIGA

Diagonal, 462 - BARCELONA

Recomanem que al dirigir-se als anunciants anomenin aquest Butlleti

BERISTAIN Y C.IA

Ferran, 1-Rambla Centre, 13

CASA CENTRAL:

Rambla de Sant Josep, 12

BARCELONA

LA CASA MILLOR SORTIDA DE BARCELONA EN ARTICLES
PER TOTS ELS ESPORTS
ARMES - ARTICLES PER VIATGE
OBJECTES PER REGALS

PREUS ECONÓMICS

Solicitin nostre catàlec il·lustrat

ANY XXXIV ABRIL 1924 NÚM. 351

Butlletí
del
Centre Excursionista de Catalunya

Sota el massís de Garraf

Excursions espeleològiques als avencs de Begues
Campanya 1923 (1)

Pocs d'entre els nostres consocis hauran oblidat la figura del mai prou plorat geòleg mossèn Norbert Font i Sagué (a. c. s.) que tant enaltí el nom del nostre CENTRE fins que la mort va segar sa preciosa existència. Vagi endreçat a ell mon primer record, ara que tracto d'exposar nostres treballs de continuació d'una de les seves més celebrades empreses: L'exploració espeleològica de la baronia d'Aramprunyà. Mes abans i àdhuc amb el perill d'allargar massa aquest modest treball, em caldrà fer un poc d'història:

Per allà l'any 1898 En Norbert Font i Sagué, deixeble aprofitat de l'eminent espeleòleg francés M. Martel, que per aquell temps visità la nostra aimada terra, tractà d'explorar els avencs de la baronia d'Aramprunyà i ell petjà, per primera volta, els fons dels de cân Sadurní, Clos, Puigmoltó, Vermell, de la Vinya del Tita, Nou Boques, Bruch i Ferla. Els primers passos sobre l'espeleologia catalana foren, doncs, donats per mossèn Font i el teatre de ses gestes va ésser els avencs de Begues de què vaig a ocupar-me. ¿Sa obra quedà finida? ¡No! car quedaven molts altres avencs per explorar, entre ells els de Jaques, Corral Nou, Sibinota i Esquerrà, d'extraordinària importància, sense comptar que els del Bruch i de la Ferla no ho havien sigut més que incompletament. Quant a aquests

(1) Conferència llegida el primer de febrer de 1924.

dos últims, mossèn Font descobrí en el del Bruch un llac que prometia afalagadores esperances als que portessin a cap la segona exploració, i en el de la Ferla quedava un segon avenc per visitar que, segons la teoria del malaurat geòleg, ens obriria la portella del riu subterrani La Falconera. Així, al menys, ens ho conta en «Sota terra», conferència llegida al CENTRE el dia 31 de desembre de 1898 (1). Nosaltres, que prop de Begues estiuegem i prop d'aquell joliu poble hem vist córrer nostra infantesa, ens entusiasmàrem llegint aquell treball i visitàrem les terres on estan situades les formacions espeleològiques de què s'hi parla, sondant llurs fons i visitant les grutes explorades ja, úniques que podien ésser assequibles a nostra forta curiositat sense caldre escales ni altra classe de material. Amb tot això, la nostra afició anà creixent, la flama es convertí en arbrusadora foguera que ens empenyia a continuar l'obra de mossèn Norbert, terminant l'exploració de tots els avencs del massís de Garraf i Begues i petjant el fons del Bruch i de la Ferla, avenc aquest últim arrencat a la ciència del malaurat espeleòleg per la seva prematura mort, car era son projecte acabar d'explorar-lo.

Comptàvem tan sols amb el material que el CENTRE EXCURSIONISTA tenia disponible a Barcelona i calia completar-lo fins a 200 metres d'escales i altres tants de cordes i cables, profunditat màxima que pensàvem trobar a l'avenc de la Ferla. L'empresa, doncs, exigia quantioses despeses i nosaltres, mancats de mitjans per fer-les, hauriem fracassat si la sort no m'hagués posat en contacte amb En Felip Cortada, estiuejant de Begues i entusiasta de l'espeleologia, que, havent llegit alguns dels meus articles de *La Vanguardia*, em volgué conéixer. Gràcies al zel i laboriositat d'En Felip Cortada, que des d'aquí li remercio una volta més, nostra idea, en un principi embrionària i difícil de portar a bon terme, ha estat un fet. El Sr. Cortada proposà, i així es feu, fundar una societat amb el pompós títol de «Mines i Aigües de Begues, S. A.», i per aquest mitjà i un xic de propaganda que jo vaig fer, gràcies a dues conferències que vaig donar en un Centre de Begues, es cobriren ràpidament 100 accions de 100 pessetes cada una, reunint la quantitat de 10.000 pessetes que créiem necessària pel bon èxit de nostra empresa. La presidència de la societat fou encomenada a En Ramir Torres, estiuejant també de Begues, accionista i entusiasta de les exploracions subterrànies. Gerent i factor principal de l'entitat fou el Sr. Cortada, fundador, com ja he dit, de la mateixa. Mon germà i jo entràrem a formar part de la junta amb el càrrec de vocals.

(1) Butlletí del C. E. de Catalunya, any IX (1899). Núms. 57 i 58.

Vagin també amb tot el meu agraïment els noms d'En Baldiri Font i En Joan Mas, secretari i vocal respectivament de «Mines i Aigües» i col·laboradors principals de la nostra obra. Les nostres exploracions, apart de la curiositat i l'interés científic, tractaven de descobrir les aigües de La Falconera, a fi d'aprofitar-les, si possible era, i a més fer practicable la visita als turistes de les galeries de l'avenc del Bruch, un dels més bonics de Catalunya, segons assegura mossèn Font i Sagué i son company el Ferret, únic aleshores, testimoni supervivent. Aquests eren els rendiments principals amb què esperaven comptar els accionistes de «Mines i Aigües» i posarem tota nostra voluntat perquè no restin defraudats. La junta es reuní i acordà comprar el material espeleològic en gran quantitat i així es feu, havent-se emprat tot en l'exploració de l'avenc del Bruch, mes no en les primeres exploracions car l'ànsia ens empenyia i no volguérem esperar més temps. Els avencs de Begues que faltaven ésser explorats són els que segueixen: Mas Trabal, St. Roc, Sibinota, Amat i Pagés, Morella, Bruch, Ferla, cân Jaques, Corral Nou, Llevat, Esquerrà, Fragata, Campgràs, Figuerota i molts altres sense nom o poc coneguts. L'avenc de l'Esquerrà fou ja explorat parcialment pel «Club Muntanyenc» sota la direcció de mossèn Faura en 1907. Dels avencs mentats nosaltres en aquesta primera campanya, hem explorat els sis primers i procurarem, en succesives, explorar els que resten.

1.ª i 2.ª EXPEDICIÓ

PREPARATIUS INDISPENSABLES.—LA COVA-AVENC DE LA TRONEDA

INTERVIU AMB EL FERRET.—LA BOCA DE L'AVENC DE LA FERLA

30 de març.—Nostra primera expedició fou portada a cap la última primavera, per la Pàsqua de Resurrecció. Visitàrem i sondàrem les boques dels avencs del Clos, Puigmoltó, Mas Grau, Bruch i Mas Trabal, els quatre primers explorats ja. L'avenc de Mas Grau té tan sols 11 metres; hi poguérem davallar sense menester d'escales. Forma una gran rampa galeria de pedres i al fons existeix una petita cova sense importància. L'avenc del Clos fou visitat per mon cosí En Gabriel Amat, despentjant-s'hi amb una senzilla corda anusada i amb algun travesser; té 22 metres de fondària i cap altra dada va poder adquirir fora de les donades ja per mossèn Norbert. Les seccions d'ambdós avencs han sigut ja dibuixades i crec que fora endebades reproduir-les.

En la mateixa diada tinguérem ocasió de visitar la cova Casimanya, important espeleològicament, per haver-s'hi trobat antany restes prehistòriques; per tot l'altre no té cap interés. Vaig explorar també la cova de la vall del Teix, també sense importància i la cova-avenc de la Troneda; té 11 metres de fondària i forma també tota ella, com l'avenc de Mas Grau, una gran rampa de pedres, mes no a la faisó d'una galeria com aquell petit abisme, sinò que tota la cova és una gran sala amb volta i bastantes estalagtites. Vorejàrem la vall del Teix i férem cap a l'avenc del Bruch, el sondeig del qual va donar-me 94 metres, tal com diu mossèn Font. L'avenc de mas Trabal que sondàrem el primer dia, té 25 metres i a ell encaminàrem nostres primers passos espeleològics.

De retorn a Begues vaig tenir ocasió de celebrar una llarga entrevista amb el Ferret, valent i decidit company del nostre mestre. El Ferret va donar-me una sèrie de valuoses dades relatives a les primeres exploracions i em va parlar amb admiració de les belleses de l'avenc del Bruch comparable, segons l'opinió de mossèn Norbert, a la cova d'Artà de les illes Balears. Seguint la recomenació de nostre predecessor, En Francesc Farret, malgrat sos 70 anys, serà nostre més útil ajudant en els treballs que anem a empendre.

15 de maig.—Posteriorment amb varis socis del nostre CENTRE EXCURSIONISTA, entre ells l'aleshores president de la Secció de Geologia, el Dr. Marian Faura i Sans, férem una excursió de visita a la boca de l'avenc de la Ferla, de 7 metres de diàmetre, el més important de Catalunya, treient-ne algunes fotografies interessants. Retornats a Begues i reunits al café de la plaça amb gent d'aquell poble, parlàrem llarga estona sobre espeleologia, relatant-nos el Dr. Faura, amb l'amenitat que el caracteritza, algunes de les seves exploracions i, al final, brindàrem pel bon èxit de les properes als avencs de Begues.

3.ª EXPEDICIÓ

LES GRUTES DE LA FALCONERA.—HIPÒTESI.—¿LA INCÒGNITA RESTARÀ INDESXIFRABLE?

8 d'agost.—La Falconera, com se sap, és el riu subterrani que desemboca a les costes de Garraf. On neix aquest riu, quines són les seves fonts i quin és son curs subterrani, són coses totes elles totalment desconegudes i les que més han preocupat als espeleòlegs moderns, principalment als Drs. Almera, Font i Sagué i Faura i

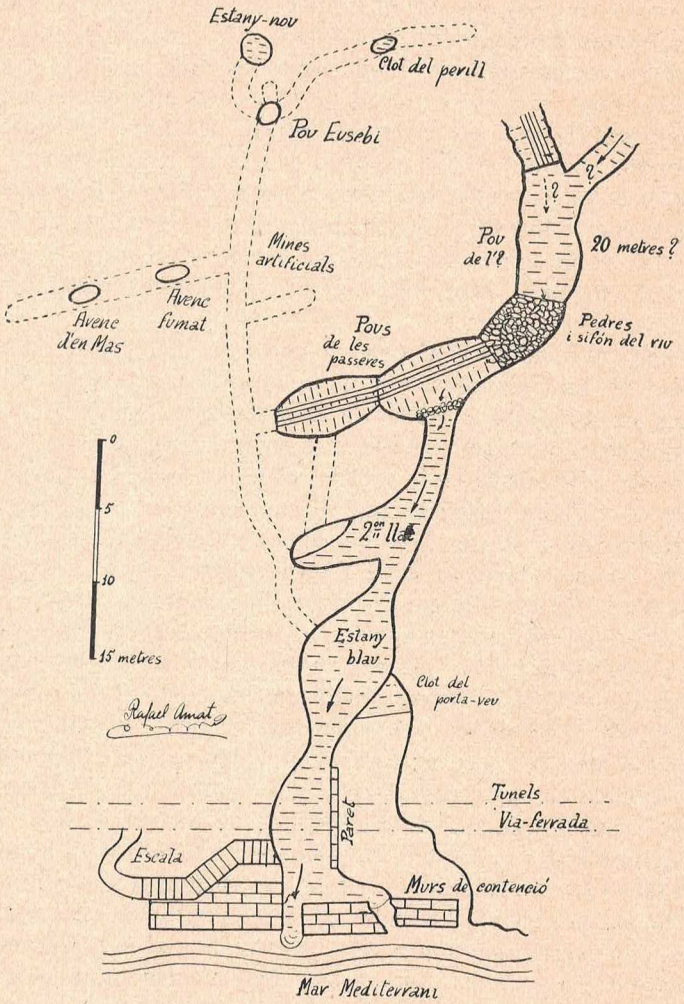
Sans. Hom diu que les fonts de La Falconera són al Pireneu i és quasi cert que les que alimenten i engruixeixen son curs parteixen dels avencs del pla d'Ardenya, fons del Bruch i d'Espinaldrà i pla de les Basses. En ma teoria, deduïda de més excursions i d'estudis fets sobre el terreny, corroborada per les opinions dels doctors Almera i Font i Sagué i exposada ja en un dels meus articles de *La Vanguardia* (1), tots els avencs del massís de Garraf i Begues són respiradors per on, en una extensió de més de 10 quilòmetres quadrats, es colen les aigües que van a alimentar llacs de considerable extensió que, a llur torn, es reuneixen en un corrent únic, La Falconera. Tal volta, doncs, davallant als avencs trobarem la solució d'aquest enigmàtic problema o, al menys, haurem probat, una vegada més, de resoldre'l.

Anant encaminats gran part de nostres treballs a descobrir el corrent de La Falconera, era molt natural que nostres primers passos es dirigissin a visitar la seva bocana, explorant la part practicable de ses grutes, i així vaig fer-ho, en companyia d'altres aficionats i d'elements de la societat «Mines i Aigües de Begues».

No contaré les peripècies que vàrem passar per desembarcar en una petita platja enfront de la bocana on desemboca el riu. Desembarcats a la fi, es endinsàrem per dintre les grutes proveïts de potents llums d'acetilèn i arribàrem al primer llac, nomenat «estany blau». Les dificultats començaren aleshores, car tinguérem de travessar nedant el primer llac, amb l'intent d'arribar fins a la mina artificial que ens permetria l'accés fins als últims pous assequibles del subterrani corrent. En Masroig, un dels companys, es llençà el primer al llac mentre jo des de l'altre extrem i amb l'aigua al coll, l'il·luminava; després lligàrem una corda d'un a altre extrem i per fi, després de molts incidents, deguts a la dificultat de passar el llum sense mullar-lo d'una a l'altra banda, arribàrem tots dintre les mines. En Joan Mas i jo començàrem a recórrer-les, seguint tots els ramals o culs de sac per on en altre temps s'intentà inútilment buscar el curs de La Falconera i que poden veure's en el dibuix. Al poc temps ens adonàrem que nostres companys no ens seguien i amb la natural ansietat, puix temérem que haguessin caigut dintre algun pou d'aquelles capricioses galeries, desférem el camí fet. Arribats a l'«estany blau» altra volta, l'espectacle més corprenedor ens esperava. La barca que ens havia portat fins a la bocana de La Falconera, vençudes les dificultats que per abordar-la se li presentaren de moment, entrava en aquell instant dintre el primer llac, trencant

(1) *La Vanguardia*. Dia 29 d'abril de 1923. N.° 18.471.

amb la remor dels seus rems, el silenci de les fades d'aquelles sublims galeries. Aleshores, tots reunits, seguírem novament les mines

Planta de les coves de La Falconera

arribant al segon llac i després als que anomenàrem «pous de les passeres» degut a haver-hi unes posts de fustes per passar, la qual cosa férem amb molta precaució lligats amb cordes. El tercer pou no el vàrem passar per mancar-hi les fustes. Era per a nosaltres el

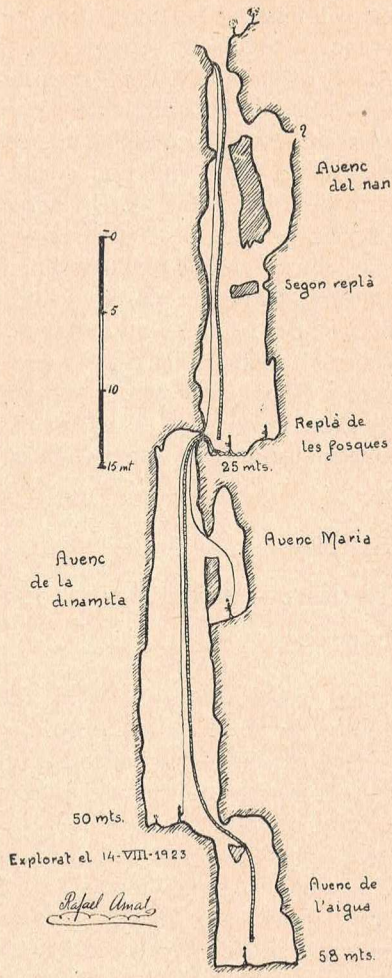
pou de l'interrogant. Vaig intentar sondar-lo, però m'admeté una corda de 10 metres sense arribar al fons. Continuant les visites veiérem el pou de St. Eusebi que comunica amb l'exterior i per on els contrabandistes que en altre temps habitaven les grutes treien el contraban. Visitàrem també dos avencs verticals cap amunt i plens d'estalagtites destrossades, un d'ells, l'«avenc fumat» amb comunicació probable amb l'exterior. Seguint una de les galeries veiérem un pou que no tenia més que uns 4 pams, burlant-se de les nostres precaucions, car vaig passar-lo, de primer, lligat amb una corda i sondant-lo mitjançant un gros bastó que vàrem trobar. De sobte, una forta remor al mig d'aquell rocam de més de 30 metres, ens corprén. És el tren que, passant per dintre del túnel, dóna lloc a sacudides produint un lleuger terratrèmol. El retorn no va tenir dificultat; la barca ens va servir de passera per sobre l'«estany blau» i amb ella tornàrem a la mar, passant amb molta dificultat per entre les parets del mur de contensió, després d'haver admirat el magnífic espectacle del sol entrant dintre la gran caverna de la misteriosa Falconera i donant a les seves fredíssimes aigües lluïssors de nacre i d'argent.

4.ª EXPEDICIÓ

L'AVENC DE MAS TRABAL.—MANCA DE LLUMS.—L'AVENC DE SANT ROC LA GRUTA PRECIOSA

14 d'agost.—L'avenc de mas Trabal està situat prop de la vall del Teix i no molt lluny del formosíssim avenc del Bruch. Prop d'ell se'n troben tres més sense nom i que jo vaig batejar amb els següents: Avenc Tapat, d'uns 15 metres de fondària el nom del qual és degut a estar obstruïda la boca per gran quantitat de rocs; avenc de la Pineda, situat prop d'una i que té solament tres metres i el Forat de la Barraca de profunditat desconeguda. L'avenc de mas Trabal fou descobert farà cosa d'uns 10 anys treient sal de llop i havia ja sigut explorat pel seu propietari En Joan Mas fins a uns 25 metres de profunditat. Juntament amb aquest últim i altres aficionats sortírem a les 8 del matí del poble de Begues amb l'intent de portar a cap l'exploració total d'aquest nou avenc. Arribats a la seva boca i fets els treballs d'instal·lació vaig reunir-me al fons amb En Joan Mas i l'Anton Ferret, fill del fidel company del mestre Font i Sagué, En Francesc Ferret, que també ens acompanyava i que estava a la boca ajudant els treballs de descens dels exploradors. Al fons del

primer avenc trobàrem un forat que, en explorar per primera volta l'avenc, cregueren que s'hauria d'engrandir mitjançant un petard de dinamita, mes trobant-lo jo suficient ample per passar el cos, vaig creure inútil engrandir-lo cosa que hauria allargat extraordinàriament els treballs d'exploració. Retornàrem altra volta a la boca de l'avenc explorant pel camí el que anomenàrem avenc del Nan i que serveix de segona comunicació entre el segon i primer replà. Arribat el material que ens faltava per continuar l'exploració i proveïts d'un gros tronc de pí que haviem d'utilitzar per subjectar les escales, davallàrem novament a l'avenc junt amb els homes que haviem de servir-nos per l'exploració del segon abisme totalment desconegut i que anomenàrem de la «dinamita» pel motiu que ja he deixat dit.

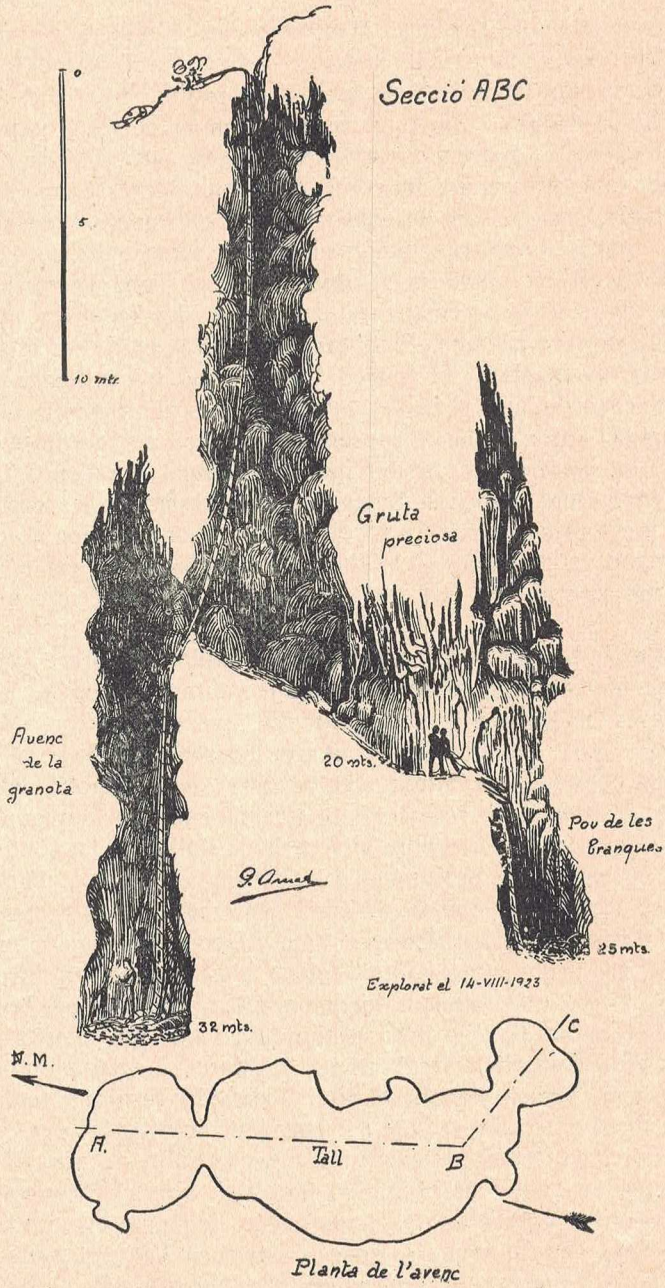

Avenc de mas Trabal
(Tall longitudinal)

Subjectat el meu cos per una corda que m'arrien des de dalt, m'endinso en el desconegut i sense incident remarcable toco fons als 50 metres de fondària. Seguidament baixen els meus companys al segon avenc i ajudats per ells davallo 5 metres més pel tercer avenc que es veu en el dibuix, mes l'escala em falta i no toco encara el fons. Demanem als del replà de dalt que ens arriin més escala de corda, mes ens contesten que s'han quedat completament a les fosques per haver-los explotat el llum de gas i per tant impossibilitats d'ajudar-nos. ¿Què fer en aital situació? ¿retrocedir? ¡no! car calia portar a últim terme l'exploració com ens haviem

proposat, i davallo novament al tercer avenc, on després d'arriar-me amb la corda a imitació del malaurat mossèn Font, toco el fons de l'avenc de mas Trabal als 58 metres de profunditat. El fons era molt humit degut a l'aigua que regalimaven les parets i no presentava cap cova ni galeria que el fes interessant, de manera que és un dels tants avencs que un cop explorat no interessa una segona davallada. Tampoc vaig descobrir-hi ni els més mínims vestigis de flora i fauna cavernícola, malgrat haver-me fixat molt en les parets de l'avenc. El retorn va fer-se sense dificultat digne d'ésser mentada. Arribats els meus companys al «replà de les fosques» pujo jo l'últim i exploro pel camí, lligat tan sols amb la corda, el que vaig nomenar avenc Maria, el fons del qual comunica mitjançant una petita esquerda, amb el de la «dinamita». Després de retirades les escales del segon avenc i disposades per pujar-les a la primera boca pujo a la superfície, on arribo quelcom fadigat del penós treball sota terra i amb manca de llums, mes entusiasmat de les emocions de la meva primera exploració. El telèfon de què tampoc no disposàvem, no vàrem trobar-lo a faltar, ja que degut als replans que presenta l'avenc ens era fàcil la comunicació aixecant un xic la veu.

Camí de Begues vàrem tenir ocasió d'explorar un altre avenc de petita importància en aparièncía, mes ja veurem quines agradoses sorpreses ens guardà el seu interior. És l'avenc de St. Roc, nomenat així per haver sigut descobert per un foraster de Begues en el dia del sant d'aquell nom. Situat sota la serra de Puigmoltó, vora un torrent, l'avenc és de formació antiquísima com pot veure's per les llargues estalagtites que vora la seva boca s'albiren. La sonda ens donà 18 metres de profunditat i creient que es tractava d'un forat de poca importància davallo a l'avenc sense haver de menester llum, car m'hi veia divinament. Encés el llum, descobreixo, un cop arribat al fons, una gruta petiteta tota replena d'estalagtites en formació moltes d'elles i de blancor incomparable. Davallant per la gruta descobreixo un pou de poca profunditat i que pot veure's en el dibuix girat d'un angle de 45° per tal de donar-li cabuda en la secció vertical. Arriada l'escala al pou, hi davallo resultant tenir tan sols 5 metres; el fons ocupat per branques arrastrades per l'aigua que en dies de torrentada es precipita per la boca, no em va permetre fer cap nou descobriment. Junt amb altres aficionats, que havien entretant davallat al primer avenc, segueixo visitant la que nomenàrem «gruta preciosa» i descobreixo en l'extrem oposat al «pou de les branques» un altre avenc al que vaig baixar jo sol des-

Avenc de Sant Roc (DIBUIX DE G. AMAT)

prés de sondat, resultant tenir una profunditat de 14 metres que, junt amb els 18 que haviem baixat, sumaven un total de 32 metres. El fons tampoc em permeté fer cap nou descobriment essent ocupat per gran nombre de rocs tirats per la boca (?) o, més fàcil, degut a enrunament de les voltes.

Sense incident torno a pujar a la gruta, on buscant per les parets, a falta d'altres animalets més interesants, trobàrem una granoteta de color verd fosc, d'aquestes que anomenem reines, cega, i un llargandaix ceg també, car no em veien, ja que malgrat d'acostar-los el llum no feien el més petit moviment; tractàrem de portar-los a la boca, mes inútilment puix ens fugiren tot pujant.

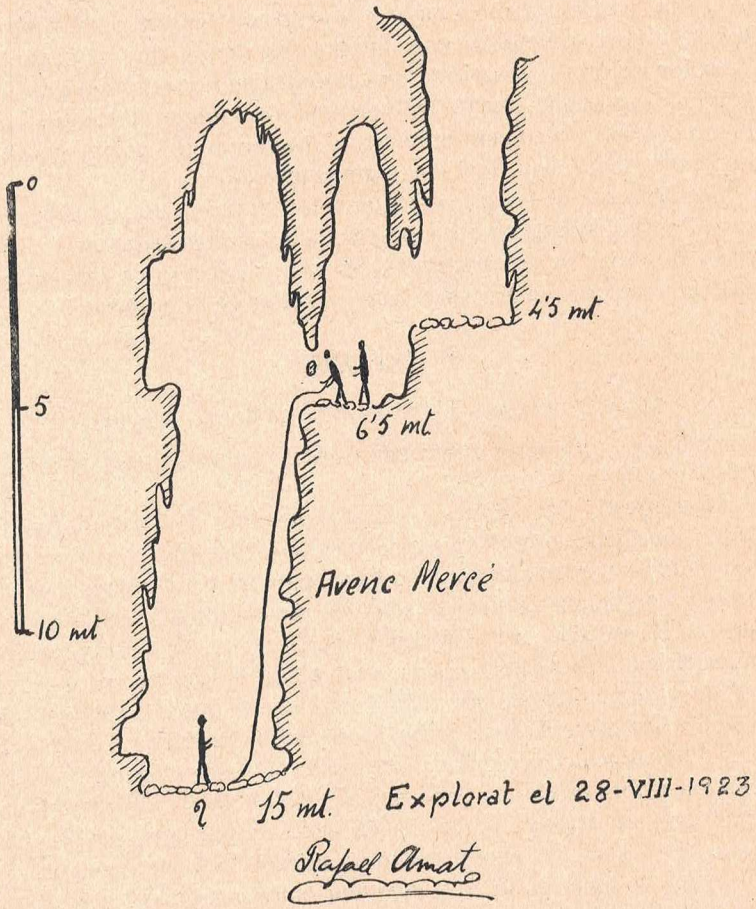
Retornats a la boca i retirat el material férem via, de vespre ja, cap al poble de Begues a descansar de les moltes fadigues del dia, mes amb el viu desig de tornar a fer noves excursions espeleològiques entusiasmats com estàvem del resultat de la primera.

5.ª EXPEDICIÓ

L'AVENC AMAT I PAGÉS.—L'ESTRETOR DE LA BOCA.—L'AVENC DE LA MORELLA.—¿EN ALTRE TEMPS ERA LA BOCA D'UNA SEGONA FERLA?

28 d'agost.—Per portar a cap l'exploració de l'avenc Amat i Pagés una diada al matí amb el meu cosí—descobridor de l'avenc—i un amic sortírem de la Font del Ferro i pujàrem a Brugués i Aramprunyà, carenejant després la serra de les Agulles i arribàrem al peu de la Morella on està situat aquell avenc. No portàvem altre material que una senzilla corda amb algún travesser, ja que per tractar-se d'un abisme poc important, encara que desconegut, era debades portar-ne d'altre. Després de molt buscar-la trobàrem la boca d'uns dos metres de diàmetre, per on en descendírem 4 fins a un replà on s'obre una altra boca fins a 2 metres més i allí existeix un petit forat, tan estret, que tot el més era suficient per passar una cama. Portàvem per eixamplar-lo un martell i una escarpa, mes al poc temps de picar en la roca viva ens convencérem de la inutilitat dels nostres esforços. No ens quedava altre remei que retrocedir, esperant un altre dia que portéssim dinamita i amb el natural disgust anàvem a fer-ho, quan se m acut la idea un xic perillosa, d'entafonar-me a viva força per aquella estreta gola. La Naturalesa m'ha fet prim, ventatja en aquells moments, sobre els meus companys, que malgrat llur desig, no pogueren portar a cap aquella exploració. Llençada la corda a l'avenc, convençut per les pedres

que hi tiràvem que eren sols 5 o 6 metres de fondària, passo primerament el cap i després de retrocedir indecís, torno a entafonar-me, després de treure'm l'americana, passant a la fi el cos i les cames i ja soc a dins. Als pocs moments de passada la boca: ¡Què he fet

Avenc Amat i Pagés.—Tall longitudinal

desgraciat de mi!—penso,—¡Ara no en sortiràs d'aquest cau! car si anant avall he passat amb dificultat malgrat la favorable acció de la gravetat i l'ajuda dels meus companys, què no serà quan tracti de sortir-ne mancat d'aquella universal atracció i poc ajudat pels de la boca? Mes la imprudència estava feta i no era l'hora de les refle-

xions sinò la de portar a cap, de la millor manera possible, el meu comés. Sense dificultat vaig baixar aguantant-me amb la corda els pocs metres que em separaven del fons. L'avenc és una esquerda del cretàcic i no té més que 9 metres de fondària, que junt amb els 6 que havia abans baixat donaven la petita profunditat de 15 metres. L'exploració estava acabada i un cop resseguides les parets i fons vaig tornar a pujar a la boca per on vaig passar, amb no tanta dificultat com esperava, mes a la faisó d'un llargandaix, estirant-me els meus companys un per cada mà, després de veure'm obligat a treure'm la camisa i la samarreta—tan estreta era la boca—restant un xic de sang en el pit, tribut d'aquella petita imprudència que podia costar-me molt més cara.

Buscant l'avenc Amat i Pagés veiérem una boca de grans dimensions (4 x 9 metres) i tapada tota ella de bardiça i arbreda, fent suposar molta més fondària de la que en realitat tenia. Hi devallàrem jo i després el meu cosí; el fons és a 7 metres de la boca i està ocupat per gran quantitat de rocs, fent-nos suposar que en altre temps continuava l'avenc i que per enrunaments, aiguats o altres causes difícils de predir va tupir-se. A més, si hem d'admetre que les boques dels abismes són proporcionals a llur fondària, com sembla que succeeix amb molts d'ells, l'avenc de la Morella—que amb aquest nom vàrem batejarlo, puix no en tenia—no podia ésser en altre temps més que la boca d'una segona Ferla o poc menys, car jo no he vist en tot Begues després de la d'aquell monumental abisme, boca tan gran com la de l'avenc de la Morella. Fosquejava ja, quan tornàrem a la Font del Ferro carregats amb la corda, únic material espeleològic utilitzat per aquelles dues petites exploracions.

6.ª EXPEDICIÓ

LES COVES DE CAN SADURNÍ I DE CAN FIGUERES.—EL PRIMER AVENC EXPLORAT PER MOSSÈN FONT

31 d'agost.—Pocs dies després de l'expedició passada visitàrem acompanyats d'alguns homes de Begues, les coves de cân Sadurní i de cân Figueres, situades cap al cantó de Vallirana prop del pla d'Ardenya. La de cân Sadurní és de grans dimensions, no tenint cap cosa que la pugui fer interessant. No és així amb la cova de cân Figueres, car per capricioses sales i destrossades estalactites, fa creure que en altres temps era formosíssima i digne d'ésser visitada. Avui dia no és més que una ruïna natural si se'm permet l'expressió.

Cosa molt lamentable i que ja havia observat l'any anterior amb la cova Bonica de la vall de Jonna (Begues) és l'afició que des d'aquí combato—encara que ho crec inútil—el desig que té la gent de trencar les estalactites emportant-se-les a casa seva i restant a la Natura subterrània una de les seves més formoses gales. En el sentit espeleològic, les coves de cân Sadurní i de cân Figueres visitades ja per mossèn Font i remogut llur fons per tots cantons, no tenen cap importància, havent d'admetre que s'hauran obert en època relativament propera com avui dia se n'obren d'altres, treient sal de llop, per exemple, car d'altra manera no s'admetria que dues habitacions naturals tan dignes d'ésser habitades poguessin passar desapercebudes. Passant per aquells indrets, vaig veure los boques —puix són dues i molt grans—de l avenc de cân Sadurní de 75 metres de fondària i el primer explorat per mossèn Font i Sagué despenjant-s'hi amb una senzilla corda. Vist l'avenc de cân Sadurní retornàrem a Begues a preparar noves expedicions.

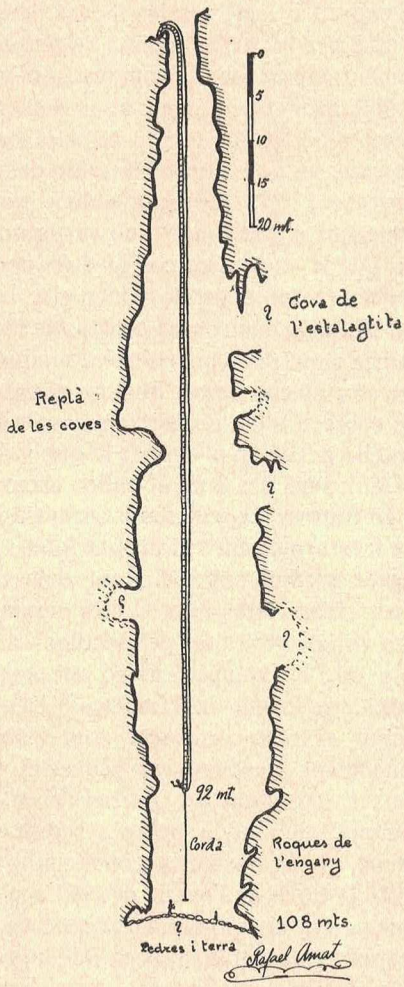
7.ª EXPEDICIÓ

L'AVENC DE LA SIBINOTA. — VUIT HORES ENTERRAT EN VIDA. RECORD INESBORRABLE

11 de setembre.—Completat el material espeleològic, tractàrem de portar a cap l'exploració de l'avenc de la Sibinota que, junt amb els de la Ferla, Bruch i Esquerrà, constitueixen les primeres formacions espeleològiques de Catalunya. La sonda de mossèn Font li donà 90 metres i creguts que aquesta era la seva veritable fondària, férem un matí via cap a la Sibinota, amb un nombre un xic just d'escales de corda. Vorejàrem la Morella i el Campgràs, i després de llarga i penosa caminada de tres hores des de Begues a l'àrid pla de les Basses, arribàrem a la Sibinota. Sentat amb el vell Ferret al cim de l'avenc bo i esperant que arribin els ases amb la farda i els altres homes, contemplo amb emoció la seva boca. Aquesta imposa realment, més, molt més que la del Bruch, car al poc temps l'abisme s'eixampla, donant lloc a grandioses cavernes.

Arribats per fi els homes i feta la instal·lació, m'endinso amb certa natural emoció—car és el primer abisme de verdadera importància que exploro—per la boca de la Sibinota. Eren tres quarts de dotze. El sol, que de temps estava amagat darrera uns núvols, brillà en aquell moment amb tota la seva intensitat, com rendint-me tribut de comiat. Avall... L'avenc s'eixampla com he dit, i al poc temps

l'escala penjava en la buidor. Depressa davallo emocionat per la sublimitat d'aquelles grandioses manifestacions de la Natura verge, i com si tingués afany d'apropar-m'hi més. Als 40 metres albiro cap al NE. una grandiosa cova amb un gran penjoll d'estalactites, alguna de les quals vaig calcular que tindria 8 metres de llargada. Als 50 metres un gran massís de rocam se m'acosta com si volgués acobardir-me amb la seva gegantina silueta, mentre que jo segueixo la davallada. A la fi arribo al terme de l'escala, mes ¡o dissort! aquesta no arriba al fons i falten encara bastants metres. Encés el llum veig el fons a prop, molt a prop, com invitant-me a que hi davallés. S'hi sentia degotar l'aigua en gran quantitat, com en un dia d'un xàfec a la terra. Un gran massís de roques em feu creure que m'amagaven l'entrada a una galeria i el meu cervell, exaltat, la seguia i albirava, al fi, una gran cascada d'estalagtites per on degotava l'aigua que jo des d'allí sentia. No es pot imaginar la impaciència que sentia de petjar el fons. A la fi, incapaç de romandre més temps indecís, crido als de dalt que m'arrïin la corda i després de molt esgargamellar-me, me la baixen, recomenant-me que no m'hi agafi, car per haver-se'ls acabat el cordam, els calguè lligar-hi el cordill de la sonda en sis dobles. Al poc temps, cregut que la corda, amb el travesser al final, havia ja arribat al fons, després de

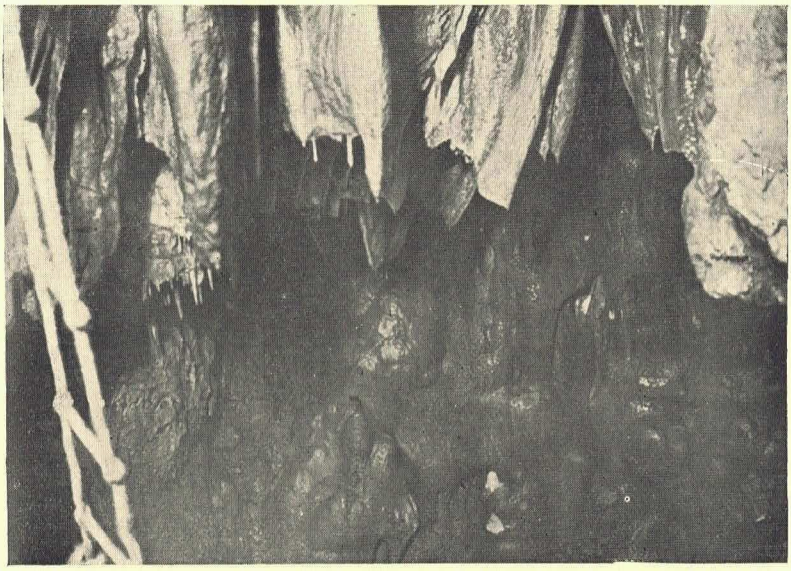
Avenc de la Sibinota.—Tall longitudinal

lligada a l'últim tram de l'escala i sense calcular la imprudència que anava a fer, m'hi despenjo, creient que tan sols es tractava de 7 o 8 metres i que podria baixar fent contracció. Mes ¡què havia fet! Al cap d'1 o 2 metres, les meves mans fadigades, no poden ressistir el meu pes, se m'escorren, i jo arrapat de mans i peus, baixo ràpidament cap al fons. Les mans se m segaven, sentia com me saltava la pell, mes el deixar-me anar representava, en aquells moments, la meva mort. ¡Com pintar aquells breus instants de dolor, des del moment en què imprudent vaig despenjar-me, fins que deturat pel travesser, que afortunadament no havia arribat al fons, vaig començar a giravoltar amb vertiginosa velocitat! Si el travesser del final de la corda, en comptes de penjar a 2 o 3 metres del fons, hi hagués restat deturat, el meu cos, baixant amb esfereïdora velocitat, s'hauria destrossat contra els rocs dels fons de la Sibinota que hauria sigut per a mi colossal tomba d'estalactites, jamai imaginada per arquitecte humà. Sols de pensar-hi l'emoció del perill passat em corseca altra volta i la meva ploma emmudeix. Afortunadament, aquella perillosa prova, de la que vaig poder eixir amb vida (gràcies a Déu), serà per a mi el millor escarment perquè no desitgi repetirla en futures expedicions. Girant a gran velocitat i amb el cap un xic trastornat, miro el proper fons, i agafat amb el travesser mentre seguia girant, salto damunt dels rocs, on vaig caure d'esquena sense rebre tanmateix el més mínim cop. L'avenc em donà dues o tres voltes girant les estalactites i el rocam i per fi resta aturat. El meu cor s'eixampla i aviso tot seguit als de dalt amb un «Ja soc baix», responent-me «Gràcies a Déu». Malgrat l'ànsia que tenia de visitar el fons, convençut com estava que existia una galeria, el cansament aleshores va véncer el desig i vaig assentar-me a descansar. Entretant En Gabriel Amat, el meu cosí i company d'exploracions, que havia promés seguir-me, davalla a l'avenc. Al poc temps, un xic descansat, comtemplo com baixa mirant per primera volta la boca de l'avenc des del seu per mi tan desitjat fons. Aquell abisme era un monumental canó de boca relativament estreta, que després s'eixampla, donant lloc a grandiosos replans per a després, prop ja del fons, tornar a estrènyer-se formant la sala on jo em trobava, d'un diàmetre mig de 12 metres. Contra el que jo esperava cap galeria, ni altre avenc allí continua, de manera que l'exploració estava terminada, restant estèril el meu cruent sacrifici. De tant en tant, brillava en l'escala semblant una petita lluerna, el llum que a voltes encenia el meu cosí tot davallant. Una petita lluïssor que cada cop anava apropant-se més, fins que va arribar a l'últim tram de

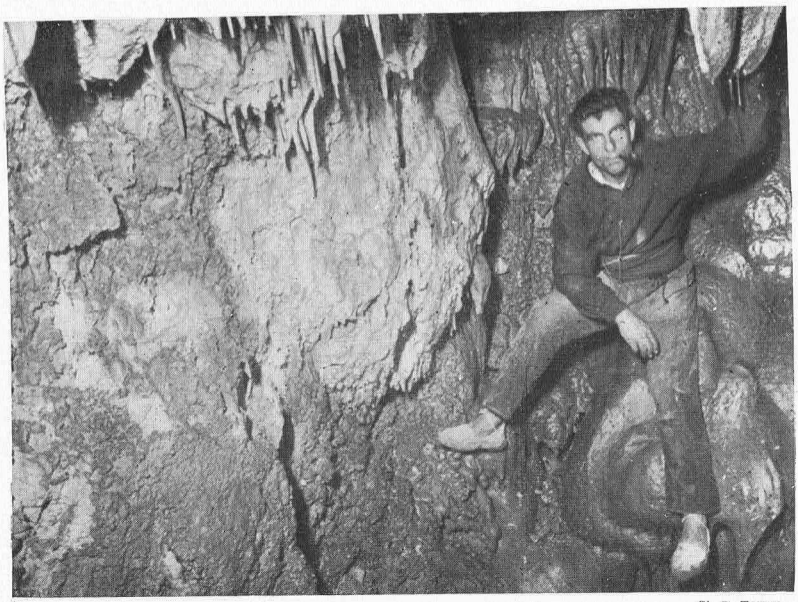
Cl. M. Faura

AVENC DE LA FERLA LA BOCA

Cl. R. Torres

AVENC DE SANT ROC : GRUTA PRECIOSA DES DEL PRIMER REPLÀ

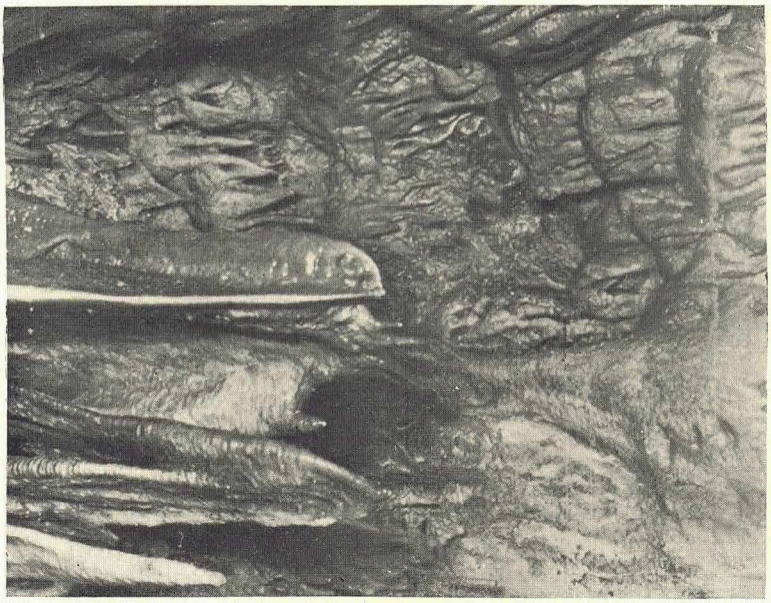
Cl. R. Torres

AVENC DE SANT ROC : PARET DE LA GRUTA PRECIOSA

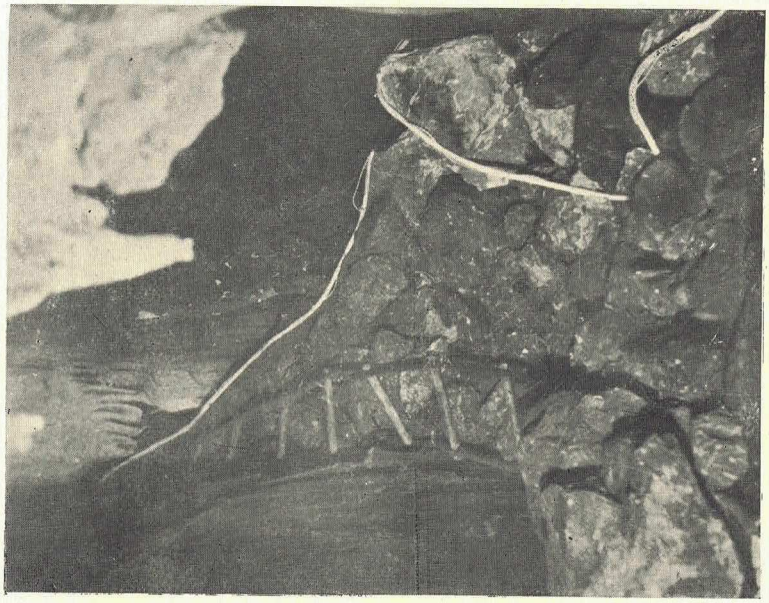
Cl. F. Damians

AVENC DEL BRUCH : LA BOCA

Cl. R. Amat

AVENC DE SANT ROC : GRUTA PRECIOSA - DETALL DE LA VOLTA

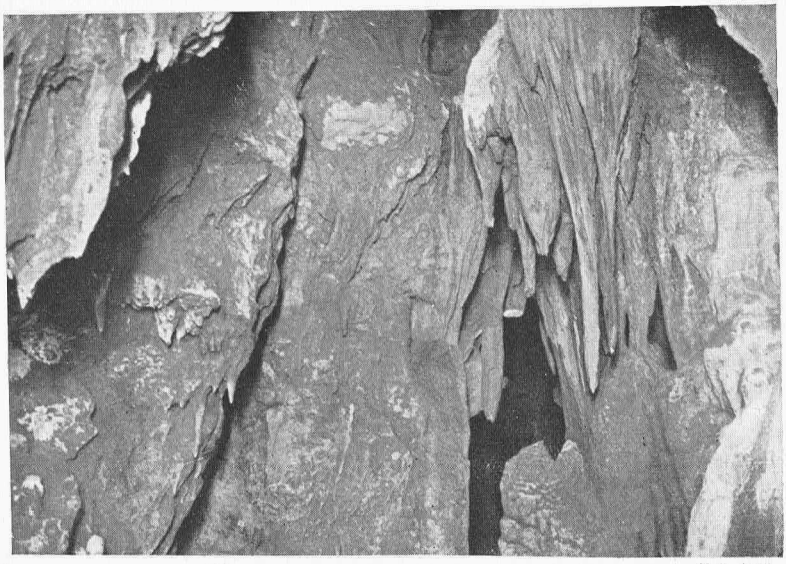
Cl. R Amat

AVENC DEL BRUCH : LA GALERIA DES DE LA "SALA BLANCA"

Cl. R. Amat

AVENC DEL BRUCH : ESTALAGTITES DE "LES ENGÚNIES"

Cl. R. Amat

AVENC DEL BRUCH : BOCA DEL SEGON AVENC, VISTA DES DE LA "SALA BLANCA"

l'escala. Aleshores, en ésser aquell punt il·luminat, em vaig fer càrrec de la imprudència que acabava de fer, convencent-me de la molta distància que em separava de l'últim tram de l'escala. Eren 16 metres que junt amb els 92 davallats per aquella, donaven la profunditat de 108 metres i no 90 com diu en «Sota terra» mossèn Font i Sagué. Impossible, doncs, pujar aquells 16 metres sense escala i com que, per altra part, la corda tampoc arribava de dalt a baix, per poder-me pujar a pes de braços, no va quedar altre remei que tornar a Begues a buscar més escales. En Gabriel Amat, convençut d'això últim, des de l'últim tram de l'escala desfà la corda, s'hi lliga i després de dar-me un salut de comiat, recomenant-me a l'ensems que tingués coratge i paciència, puja a la boca de l'avenc. Seguidament explica als de dalt la meva veritable situació i la urgència d'anar a Begues a buscar més escales. Aleshores, En Jaume Masroig, amb un desinterés que des d'aquí li remercio novament, s'oferí per anar-hi a cercar-ne i així ho feu.

Entretant jo, dintre l'avenc enterrat en vida i completament isolat, mes sense perdre la paciència i la humor—puix tenia completa confiança amb la gent de dalt dirigida pel meu germà Joan—procuro entretenir-me de la millor manera possible. Vaig seguir vàries voltes la planta de l'avenc fixant-me en la seva constitució i la seva probable formació, que després al final exposaré.

Mes havia de passar d'aquella manera al menys 6 hores, temps que jo calculava necessari per anar i tornar des de l'avenc a Begues. Calia fer quelcom més per distreure'm i se'm va ocórrer canviar lletres amb el meu germà, utilitzant com a correu el cordill de la sonda, únic que arribava de dalt a baix i per aquet mitjà conseguia a l'ensems estar en constant comunicació amb la gent de la boca. Quan baixava la sonda m'avisaven perquè m'apartés i jo aleshores, sentat en un dels angles de la sala, l'esperava llarga estona fins que la veia baixar. Allavors cridava «prou» i rebia alhora que els encàrrecs—llum, màquina fotogràfica, dinar, etc.—la contestació del meu germà que jo apreciava tant com el primer i que llegia tres o quatre cops i fins inclós comptava les paraules i les síl·labes. Tractaré de reproduir algun fragment d'una de les meves cartes:

«La planta d'aquest grandiós abisme té 15 metres per 8 d'ample, és plana i ocupada per pedres en poca quantitat i terra coprolítica. En un dels costats, existeix una petita cova plena d'estalactites blanquíssimes. Prop del mig de la sala hi ha una monumental columna d'estalagmites. Sembla talment que plogui car per tot arreu degota aigua en gran quantitat. He recorregut inútilment les parets

en cerca d'insectes cavernícols; el terrer és de carbonar càlcic com tots els estalactítics. Els llums cremen molt bé i no en necessito d'altres. T'agraïria que m'enviessis el rellotge i em donguessis detalls del vostre pla per treure'm de l'abisme»

Acabada d'escriure la carta—cosa que allargava tot el possible —la posava dintre la bossa lligada a l'extrem de la sonda i donava la veu d'«amunt». Allavors la contemplava com pujava, al principi a poc a poc i fent salts com si fos un titella, finalment desapareixia ràpidament de la meva vista. Altre cop restava sol, isolat. En aquella trista solitud a voltes botzinava alguna mosca, únic ésser vivent que m'acompanyava en aquella fondària; per la part alta de l'abisme passava algun rat-penat que devia segurament niuar amb la seva família en alguna d'aquelles coves que jo havia albirat tot baixant, mes no arribaven més que fins als 30 o 40 metres com a màxim.

Per aquest mitjà de les cartes vaig, com he dit, conseguir distreure'm i entendre's quant al pla de «salvació» dient-ho així. Tal com en una d'elles quedàrem cada 15 minuts m'avisaven l'hora semblant als *serenos* de barri en les grans ciutats. A la fi, a les set m'avisaren que En Masroig amb les escales estava a la vista i tres quarts després em digueren que havent arribat ja, es disposaven a baixar-me l'escala. Per fi, aquesta arriba al fons. No es pot imaginar amb l'alegria que vaig rebre-la. Cal haver-se trobat com jo, soterrat en vida prop de vuit hores, per compendre-ho i donar-se compte cabal de l'emoció amb què vaig veure els trams d'escala que havien de tornar-me al món dels éssers vivents. Tot seguit, lligat amb la corda, vaig abandonar la planta de l'avenc. Vaig deixar-hi una espelma encesa i mentre pujava la mirava donant-me compte de la colossal fondària, fondària que per fer-se'n càrrec caldria posar cinc cases com les de l'Eixampla de nostra ciutat i mirar des de dalt a baix. A la fi, després de llarga i penosa pujada degut als molts descansos que vaig fer pel camí i a la dificultat amb què les meves mans llagades agafaven als barrots de l'escala, arribo a la desitjada boca de l'avenc, on abraço el meu germà i estrenyo la mà a En Masroig, Ferret (pare i fill) i a tots els altres que havien cooperat en aquella, per mi, tan perillosa exploració.

Era ja negra nit. L'avenc de la Sibinota havia, doncs, hostatjat durant prop de vuit hores el seu primer, únic i probablement últim explorador.

El retorn a Begues va ésser molt original. Muntàrem en els ases i a la llum dels fanals de gas férem via cap al Campgràs, Morella,

serres del Clos, Puigmoltó, mas Trabal i plana de Begues. Era un espectacle curiós comtemplar la nostra caravana composta de cinc ases muntats i conduïts quiscun pel mateix home que portava el fanal. Arribàrem a Begues a les 11 de la nit i allí ens rebé gran part del poble que, enterats dels incidents—bon tros exagerats—d'aquella exploració, ens esperaven amb la natural ansietat pintada en els seus rostres. Tot seguit el metge del poble va fer-me una primera cura de desinfecció a les mans. A les 12 i mitja arribàvem el meu germà i jo a casa nostra a la Font del Ferro, distant dues hores de Begues i allí descansàrem de les fadigues i emocions d'aquella inoblidable jornada. Mes ¡què he dit descansar! Aquella nit no vaig poder aclucar l'ull. Mig endormiscat, em semblava que restava encara en el fons de la Sibinota i veia les voltes i penjolls d'estalactites com segellades dintre mon cervell i punyia altra volta les meves orelles aquell incessant degotar d'aigua. En les nits succesives encara perdurava en mi aquella impressió quelcom atenuada ja, i a la fi, la calma va retornar al meu alterat esperit.

Entretant la fantasia popular va encevar-se en la meva persona i vaig ésser durant alguns dies l'heroi d'aquella comarca i objecte de tota mena d'exageracions. Els uns asseguraven que havia mort dintre la Sibinota o la Ferla com algú deia. Altres afegien que hi havia passat dos dies mal ferit i a pa i aigua. A Gavà, on anava a curar-me les mans, que vaig portar embenades prop d'un mes, tothom em preguntava detalls de l'exploració i com va ésser que em malmetés les mans. A Begues, on vaig tornar un dia, la quitxalla em voltava i em mirava amb certa admiració, les velles m'amonestaven dient-me que no hi tornés als avencs, que sols el mal podien portar-me, ja que era temptar a Déu voler descobrir les belleses que Ell, amb la seva sabiduria, havia volgut que restessin ignorades. I així per aquest o altre estil.

Pocs dies després va fer-se una segona expedició a la Sibinota per retirar i transportar el material espeleològic, la qual cosa va ésser fet amb moltíssima dificultat, car eren 108 metres d'escales o siguin molts quintars de pes, que s'havien d'extreure de l'abisme i pocs els homes de què es disposava per aquest treball. Entretant, la Junta directora de les expedicions va reunir-se i decidí no fer-ne cap altra a no disposar de torn, cable i sobretot telèfon.

L'exploració de la Sibinota no ha donat, doncs, malauradament cap altra dada a la ciència, com no sigui la curiositat científica, mes a mi em restaran sempre les cicatrius a les mans com record inesborrable d'aquell profund i ingrat abisme.

La propera expedició tractava d'explorar el famós avenc del Bruch.

8.ª EXPEDICIÓ

L'AVENC DEL BRUCH.—JORNADA DESIL·LUSIONADORA.—DUES NOVES GRUTES MES ¿I EL LLAC VIST PER MOSSÈN FONT I SAGUÉ?...

26 d'octubre.—Per fi arribà la diada fixada per l'exploració de l'avenc del Bruch, l'abisme de les meves il·lusions, al que tants cops somniant m'havia sentit traslladat com emportat pel seu geni subterrani, admirant les seves grutes i bogant per l'enigmàtic llac, objecte principal de nostra exploració. Res ens faltava per aquella expedició. El material havia sigut adquirit en gran quantitat, no tenint res que envejar al de l'eminent espeleòleg francés M. Martel que, segons en el seu llibre «Les Abîmes» ens conta, per l'exploració dels avencs de la Vigne-Close i Armand, entre altres, de França, utilitzaven material en tan gran quantitat que omplia dos a tres carros.

Disposàvem nosaltres de dos telèfons instal·lats de tal faisó que el que davallava a l'avenc estava en constant comunicació a la vegada amb els que restaven a la boca i amb els que ja eren a baix. Va adquirir-se també un excel·lent torn amb 200 metres de cable capaç per ressistir dues i tres tones de pes. Per la instal·lació a la la boca va fer-se un contracte amb N'Albert Carsi, pràctic en aitals exploracions, puix en altre temps havia dirigit la de l'avenc d'Ancosa i per a menys responsabilitat pels organitzadors tots els que baixàvem a l'avenc estàvem assegurats d'accidents a la companyia «L'Abeille».

La data de l'exploració va ésser fixada pel diumenge dia 28 d'octubre, mes per motius dignes d'ésser atesos va haver-se d'avençar pel 26 del mateix mes, la qual cosa va restar bon tros d'animació a l'expedició. Arribat l'esperat jorn, sortírem vers les primeres hores de la matinada del Baixador del Passeig de Gràcia. Amb nosaltres (el meu germà, el meu cosí i jo) venien a presenciar l'exploració nostre consoci el distingit Dr. Zariquey, interessat en la fauna cavernícola i l'enginyer industrial Víctor Rosich entusiasta de l'espeologia. Arribat el tren a la estació de Gavà pujàrem a l'auto que d'ordinari fa el servei de Gavà a Begues i tres quarts d'hora després, arribàrem a aquest últim poble. El dia es presentava excel·lent, brillant el sol amb tota la seva intensitat, com volent-nos donar escalf i ajuda en els treballs de preparació. A Begues ja estava

tot apunt per a la sortida cap a l'avenc, i un cop arribats nosaltres es posà tot seguit en marxa, portant únicament un ase carregat, ja que cal advertir que, des de bastants dies abans, tot el material era ja a l'avenc i el dia anterior s'havia fet la instal·lació a la boca del Bruch. Era un aspectacle bonic el que oferien les colles fent via cap a l'avenc per diferents viaranys, algú montat dalt d'un ase, mes la major part a peu, car donava gust caminar amb aquella temperatura deliciosa. Per fi arribàrem a la boca. Eren dos quarts de 9. L'animació és gran: Arreu es veuen homes apariant les cordes i fent els preparatius, dirigits per En Felip Cortada que des del dia abans estava a la plana del Bruch on havia pernoctat amb alguns treballadors, resguardats en un proper corral. La boca de l'avenc és tapada amb taulons, deixant al bell mig una obertura protegida per una barana amb tela metàlica, per tal d'evitar que caiguessin rocs a l'abisme mentre davalléssim els exploradors. Per un dels cantons d'aquell balcó rectangular penjaven fins a 200 metres d'escala de corda sostenint-se en un eix giratori per evitar el fregament. Al costat d'enfront era disposat d'igual faisó pel pas del cable cargolat al torn, i en un dels altres dos, sostingudes de llurs respectius eixos o corrons baixaven les cordes que devien subjectar els exploradors. Mento tots aquests detalls perquè serveixin d'experiència als futurs espeleòlegs, ja que indubtablement aquesta ha sigut, fins avui dia, l'exploració més ben preparada. Res mancava: escampats per la plana del Bruch es veien llums de tota classe, elèctrics, de gas, de petroli, d'espelma, etc., i amb gran abundància, prevenint el cas que l'exploració hagués de durar dos o tres dies o s'haguessin de fer rengleres de llums al llarg de l'avenc o galeria; hom veia també munts de cordes de reserva, cordills, aparells per baixar els llums i els exploradors que davallessin pel cable, el bot desmontable pel llac amb els seus rems i salvavides, globus d'esperit de vi per sondar les voltes, portaveus, màquines fotogràfiques, etc. L'animació d'aquella diada perdurarà per sempre més, ja que va acudir per filmar els nostres treballs la «Revista Pathé» amb el seu operador cinematogràfic Sr. Olivé. Els exploradors prèviament assegurats eren sis: tres homes llogats, En Francesc Ferret, el seu germà Antoni i En Teodor Campamà i tres aficionats: En Joan Mas, En Jaume Masroig i jo. La casa Pathé filmà el grup dels sis, per alguns, atrevits i per altres, envejats exploradors, amb llur respectiu vestit més o menys apropiat per a l'exploració.

Fets els últims preparatius i les proves del telèfon, la qual cosa ens obligà a perdre un xic de temps per arranjar-lo, car de bon

principi no ens funcionava bé, es disposa a baixar a l'avenc En Francesc Ferret (fill), fent-ho per l'escala de corda i baixant a l'ensems perquè l'il·luminés el camí, el cable amb un aparell portador de quatre potents llums d'acetilèn. Nerviós comtemplo abocat al balcó la davallada del Ferret, mes al poc temps el perdo de vista, amagat pel rocam i és debades que esguardi per la boca. El telèfon, que per fortuna ens funciona ja perfectament, ens transmet des d'aleshores les impressions de l'explorador. Són moments d'emoció.

Tota la nostra atenció està fixada en el telefonista que ens transmet en veu alta tot ço que el Ferret li diu mitjançant l'auricular. Ja és als 50 metres car ens parla del «Replà del perill» que per a ell no ho és ni gens ni mica. Moments després passa per l'«Estret de les engúnies», cosa que retarda un xic la davallada, puix haguérem primer d'aturar al llum, baixant l'explorador i després i molt a poc a poc, l'acetilèn; si no ho haguéssim fet així en l'«Estret de les engúnies»—batejat molt pròpiament per En Font i Sagué—s'hauria embolicat el cable amb les cordes escales i llums, amb la probabilitat d'incendiar tot el cordam, perillant la vida de l'explorador. Per fi l'estret és passat i el telèfon ens transmet des d'aleshores les admiracions del Ferret davant de les belleses subterrànies del proper fons al qual arriba moments després. Entaulat el diàleg amb En Francesc, acordem els de la boca que hi davalli el seu germà Antoni per tal de poder desfer el gran feix d'escales que hi havia en el fons i endinsar-les ja cap a la galeria.

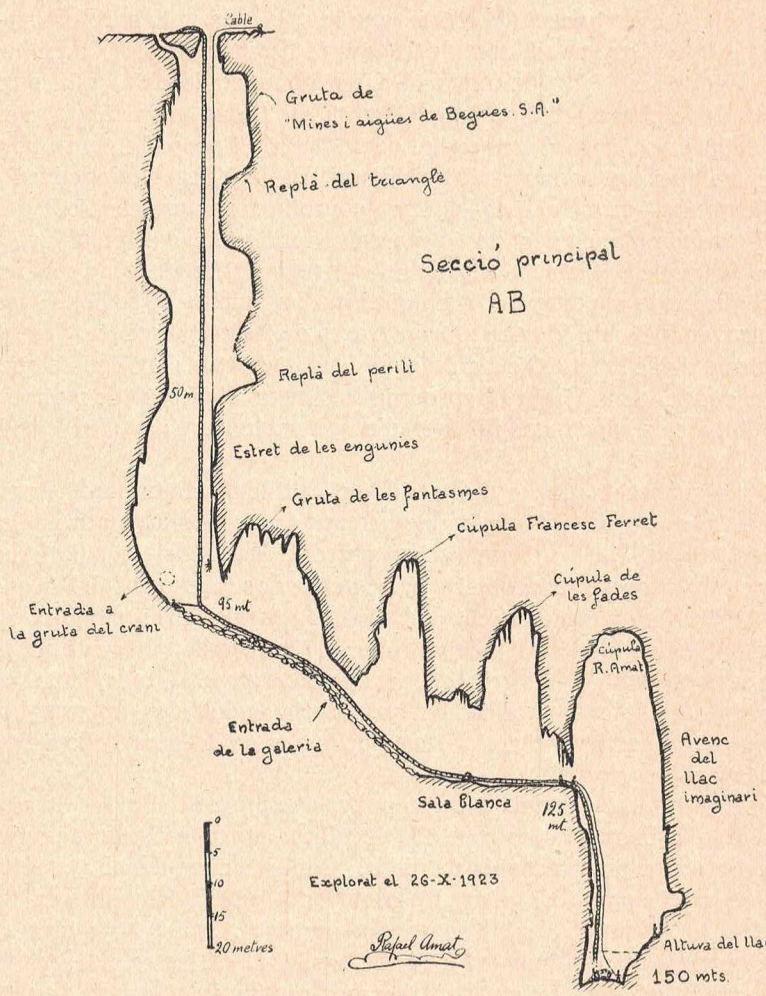
Davallat l'Antoni Ferret em disposo a fer-ho jo, subjectat tan sols amb el cable sense utilitzar l'escala. És el primer cop que utilitzem aquest procediment, que cap altre dels exploradors vol fer servir. Tots els esguards estan fixes en mi, mentre em col·loco en el seient-cabina disposat per a la baixada portant, de més a més, una corda de seguretat. M'aixequen a pes de braços, em fiquen dintre la boca, donc la veu d'«avall» i el torn comença a girar. Al principi la davallada anava bé, mes als pocs moments vaig compendre que no podia seguir d'aquella manera, ja que el cable tensionat començava a giravoltar i jo amb ell. Ho comunico als de dalt participant-los que m'acostaria a l'escala, no per baixar-hi com els altres exploradors, sinò per agafar-me en els seus trams, evitant així el gir mentat. Des d'aquell moment davallo bé i sense cap altre incident, com no siga el fregament inevitable amb les monumentals estalagtites de les «engúnies», toco el fons de l'avenc del Bruch, petjat per primera volta per mossèn Font i Sagué el

17 de juliol de 1898, on reso un Pare-Nostre a la seva memòria i un altre pel bon èxit de la nova exploració.

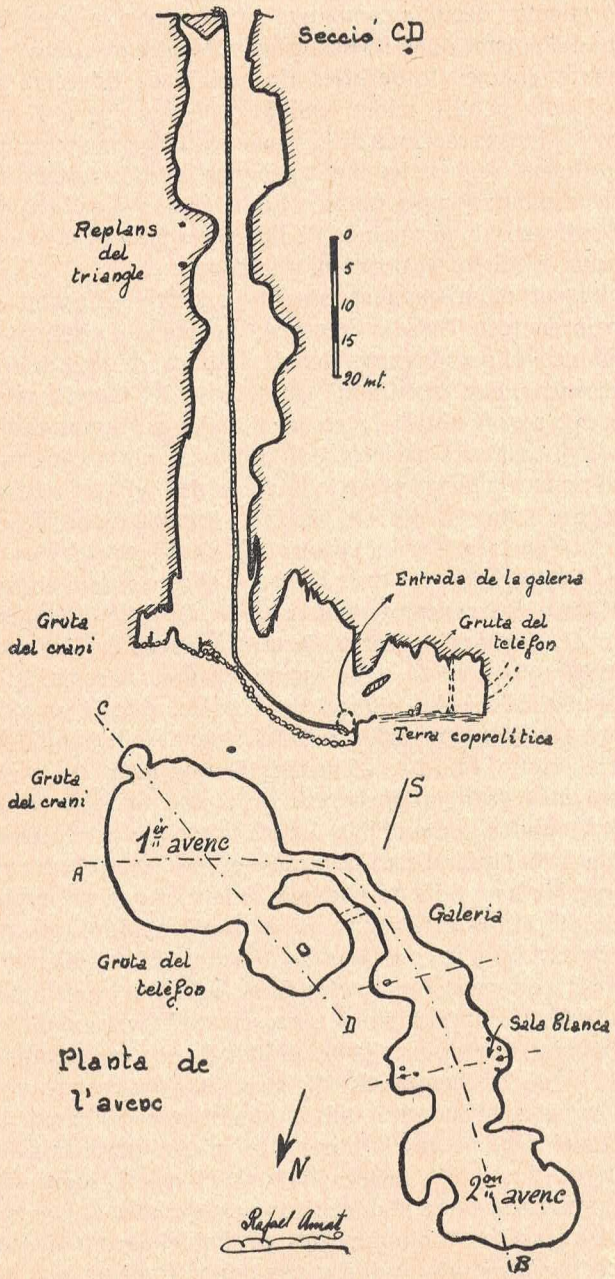
Visitant la Sala del Bruch, abans d'entrar en la famosa galeria, descobreixo dues noves grutes no mentades per mossèn Font: la del «telèfon», nomenada així perquè hi col·locarem l'aparell receptor, i la del «crani», el nom de la qual és degut a haver-n'hi trobat un, segurament de goç o guineu. La segona, col·locada en la part alta de la monumental rampa de pedres, no té cap importància, mes si la primera, situada al costat de la galeria i ocupada en la part central per una monumental columna estalagtítica-estalagmítica i encatifada—dient-ho així—de terra coprolítica lleugerament coberta d'una capa blanca deguda a l'excessiva humitat. Les estalagtites de les «engúnies» fidelment reproduïdes al magnesi, tenen un to rogenc, ço que em fa suposar que les aigües que una munió de segles abans filtraven per allí devien portar traces de ferro manganés. També va cridar-me l'atenció en la Sala del fons una petita estalagmita que, per caprici de la Natura, reproduïa la silueta d'un bust de persona amb la cara, boca, nas i barret, d'una semblança digne d'un cisell mestre.

La galeria és un forat estret de bon principi, continuant per el el talús de pedres ja mentat, mes al poc temps tomba i mor en la «Sala blanca», on s'eixampla i en un dels seus costats s'obre la boca del segon avenc; objecte principal de nostra expedició. Per què encomiar novament la bellesa d'aquella Sala de llargs penjolls estalagtítics de blancor incomparable, si la ploma de mossèn Font ja la retratà amb la mestria que el caracteritzava? A més, la meva inexperta ploma no podria fer-ho i seria endebades intentar-ho. Ometo, doncs, tot intent de descripció que, a l'ensems, allargaria massa aquest treball.

Entretant, els meus cinc companys d'exploració, havien baixat a la Sala-fons i d'acord amb ells decidírem ajornar l'exploració del segon avenc per a després de dinar. Conferenciàrem amb els de la boca, participant-los nostre determini i tot seguit ens baixaren un excel·lent dinar que entretant havien preparat. Allí, a sota terra, a 100 metres de profunditat i a 14° de temperatura, fraternitzàrem els sis exploradors, satisfets de trobar-nos reunits en el fons de l'avenc del Bruch, per nosaltres tan desitjat. En el meu interior considerava la diferència d'aquella expedició tan ben preparada i amb tant excel·lent material, de la de l'avenc de la Sibinota; en aquest, em trobava també a 100 metres de profunditat mes tot sol i dolorit i mposibilitat de sortir-ne, mentre que en el Bruch estava en compa-

Avenc del Bruch

Avenc del Bruch

nyia de valents i decidits companys i amb gent a la boca decidits a treure'ns de l'abisme quan ho desitgéssim. Mentre preparaven el dinar vaig treure algunes fotografies al magnesi de diferents punts de l'avenc i vaig pendre mides amb la cinta mètrica a fi de poder dibuixar la planta i seccions de l'abisme amb alguna aproximació. La secció principal segueix les línies generals, amb lleugeres modificacions, de la dibuixada per mossèn Font i és a la vegada completada en els punts en què, per manca de llums per poder-los veure aquell explorador, li calgué de posar-hi interrogants.

En havent dinat ens disposàrem a explorar el segon avenc al qual arriàrem tota l'escala de corda que romania retinguda en la «Sala blanca», i que baixava des de la boca de dalt de tot sense cap interrupció. Per aquet mitjà estalviàrem fer una instal·lació en la boca del segon abisme, mes per a major seguretat subjectàrem l'escala amb algunes pedres molt grosses que treguérem de la rampa. Preparat a temps per a la baixada amb el telèfon al coll i un llum elèctric sobre el pit em disposo a explorar el desconegut. Avall... 5, 6 metres. Crido «prou» als de la «Sala blanca», car l'escala és detinguda i cal tirar-la abaix, cosa que faig seguidament apartant-me'n agafat sempre amb la corda. Davallant alguns metres més tinc de repetir l'operació, ja que la paret de l'avenc forma com uns graons, on es deté algunes voltes l'escala. El terratrèmol que produeix la caiguda de l'escala, alarma un xic els de dalt de tot atents a l'auricular, mes tot seguit els tranquilitzo explicant-los el motiu. 15... 20... 25 metres. Ja soc prop del fons, on la desil·lusió més gran m'espera, car en el lloc on jo creia veure el llac de tranquil·les i cristallines aigües i resplandent de llum, no hi ha més que un munt d'escales sobreres de l'exploració. ¿El llac havia sigut fantasia o havia realment existit? Aquesta pregunta em faig tot seguit i al poc temps reunit amb dos exploradors més que baixaren més tard puc contestar-la. Seguint al fons d'aquell avenc un xic estret, comparat amb la grandiositat de tota la resta, es veuen vestigis, això és fang i humitat excessiva, d'haver existit, en altre temps, dipòsit d'aigües, mes jamai el llac de nostres somnis i esperances, i el que la imaginació de mossèn Font cregué veure. La llum de la cinta de magnesi, única potent que utilitzava mossèn Font i Sagué, cega el que la porta a la mà, no permetent-li veure més enllà de dos o tres metres quadrats i veient negre la resta, enganya, fent creure que té dimensions exagerades el que realment és petit. Aquesta és la hipòtesi més probable, per no dir certa, de l'equivocació d'En Font i a dita causa també és degut que no veiés

la fi de les parets i voltes del segon avenc i de les cúpules de la galeria que nosaltres amb els nostres potents llums elèctrics de focus llarg, albiràrem perfectament. Per altra part, en les parets laterals del segon abisme, per on pot pujar-se alguns metres degut a llur pendent, es veuen reats per on antany devia baixar l'aigua objecte de l'equivocació, aigua que no entrava per la boca, com de primer creia, sinò que davallava de la cúpula del segon avenc provenint, segurament, de les filtracions a travers de les capes cretàciques, fent, a més, més versemblant la meva suposició el fet que prop de la boca de dalt de tot de l'avenc, existeix el *talweg* de les muntanyes del Bruch i de la Morella, per on en temps de pluges devia filtrar-se l'aigua. Quant el desguàs del llac imaginari, devia segurament filtrar-se novament l'aigua, corrent per capes menys permeables fins a trobar la dolomia negra que forma la base del massís de Garraf i per allí, tal volta, aniria a reunir-se amb la Falconera.

Aquesta és, respecte a la desaparició del llac—car amb algun nom hem de nomenar-lo—la hipòtesi més acceptable i la que vaig comunicar als meus companys, que encara no revinguts de la desil·lusionadora sorpresa, buscaven inútilment nous forats per on pogués continuar l'abisme i trobar l'extensió d'aigua que tan certs estàvem de descobrir.

El segon avenc molt més humit que el primer, manca totalment d'estalagtites de manera que ni tan sols té interés en cap altre sentit. Comunicada per telèfon la nova als directors de l'expedició i treta, a petició d'ells, alguna fotografia del fons de tot, res més em restava fer allí i com que, per altra part, tenia un xic de pressa, pujo a la «Sala blanca» i un cop seguida la galeria ascendeixo per l'escala subjectat sempre pel cable i arribo a dalt a la boca, on donc compte del resultat de l'exploració.

La profunditat total de l'avenc del Bruch és de 150 metres i cap altra cosa, com no sigui gaudir de la formosura de les estalagtites de les «engúnies» i de les seves incomparables sales, podrà trobar-hi el que el visiti per tercera volta. L'exploració, doncs, està completament acabada i si no ens queda la satisfacció de donar noves dades a la ciència i noves espècies als col·leccionistes d'insectes cavernícols, ens resta la d'haver destruït totalment la fantasia de la creença en l'existència d'un llac subterràni, niu de nostres il·lusions desvanescudes. Els meus companys romangueren fins a la nit dintre del Bruch, retirant el material de la galeria i segon avenc, depositant-lo tot en la primera sala perquè l'endemà pogués ésser extret de

l'abisme, mintjançant els torns disposats a l'efecte i transportat a Begues, com així va fer-se.

CONCLUSIONS I RESULTATS

L'exploració de l'avenc del Bruch que acabo de relatar, clou la campanya 1923 i tot esperant la vinent—en què mitjançant Déu pensem terminar l'espeleologia de Begues—per aleshores fer-ne les conclusions científiques, complement necessari de tot treball espeleològic, hauré de limitar-me tan sols a assenyalar les teories més acceptables, al meu veure, de la formació dels avencs explorats.

De les quatre admeses i exposades per M. Martel en «Les Abîmes» hauré d'acceptar-ne tres, descartant totalment la quarta o sigui la teoria geyseriana, dubtosa ja als ulls de l'eminent espeleòleg francés. En la meva opinió cap dubte queda que els avencs de Garraf han sigut oberts per l'acció de les aigües i no per la del foc intern com admet la teoria geyseriana, sostinguda per alguns geòlegs per explicar la formació d'alguns abismes d'Austria i Alemanya.

El avencs Amat i Pagés, de la Morella, Sibinota i del Bruch oberts en el cretàcic urgo-aptenc són probablement deguts a l'acció química (corrosió) i mecànica (erosió) alhora, de les aigües superficials més abundoses en altre temps en aquells terrenys avui dia eixuts o poc menys, intervenint-hi, posteriorment, l'acció de l'aire, factor importantíssim i que molts creuen ineficaç.

Ara bé ¿haurem d'admetre, com En Font i Sagué, que el pla de les Basses, era segles enrera, ocupat pel mar terciari que després reculà degut a les commocions geològiques de què ens parla en «Sota terra»? Així s'explicarien els monumentals senyals d'erosió que s'admiren davallant a la Sibinota i la hipòtesi, qualificada per mossèn Norbert d'atrevida, explicaria perfectament la formació d'aquest últim avenc i també els d'Amat i Pagés, Morella i del Bruch. Quant als altres dos, o siguin els de Mas Trabal i Sant Roc oberts en el Triàsic superior o Keuper ja no trobo tan admisible l'anterior teoria, car ja no hi existeix aquella tan marcada erosió, fent creure, quant al primer, el predomini de l'acció mecànica sobre la química explicant-se així l'absència d'estalagtites i el puliment de les seves parets. L'avenc de Sant Roc de constitució semblant a la del Bruch, haurà sigut objecte de succesius ensorraments—un cop erosionades les parets—que obriren la «Gruta preciosa» i l'avenc lateral de 15 metres i de volta molt alta. Al de Mas Trabal i a l'avenc Amat i

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
CARRER PARADÍS, 10, PRINCIPAL :: TELÈFON A. 4844 :: BARCELONA

CONFERÈNCIES I EXCURSIONS

MES DE JUNY DE 1924

Les conferències dels dies 6, 13 i 20 s'anunciaran oportunament per la premsa.

SECCIÓ D'ARQUEOLOGIA

CONFERÈNCIES

DIES 4 i 11.—El Sr. J. Folch i Torres, acabarà el seu curset sobre «La pintura romànica catalana damunt taula».

DIA 18.—Conferència del Sr. Joan Nonell, sobre Sant Joan de Comminges.

DIA 25.—Conferència del Sr. Pere Pach, sobre l'antigua catedral de Roda.

EXCURSIONS

DIES 8 i 9.—A Sant Pere de Roda.

DIA 24.—A Sant Joan de les Abadesses.

S'avisarà el lloc i hora de reunió.

CONVOCATÒRIA.—El dia 16, a les 7 de la tarda, tindrà lloc la JUNTA GENERAL ORDINÀRIA de la Secció, per procedir a la reglamentària renovació de càrrecs de la seva Directiva i tractar dels assumptes que en aquell acte es presentin.

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA

DIA 1.—Excursió d'un matí a CORBERA.

L'hora de sortida s'avisarà el dijous anterior.

DIES 7, 8 i 9.—Excursió de Pasqua Granada a LA GARROTXA: Itinerari: Camprodon, Castellfollit i Besalú.

Sortida: el dia 7, a les 13.46 per l'estació del Nord.

Retorn: el dia 9, a les 18.54 (Estació de França).

DIA.—19.—Excursió d'un dia a VALLDENEU.

Sortida: a les 6 matí (Estació del Nord).

Retorn: a les 20.23 (Estació del Nord).

ÀPAT DE COMIAT DE FI DE CURS. Aquest any ha sigut assenyalat el diumenge dia 22 de Juny per celebrar aquest àpat de comiat el qual tindrà lloc a la font de les Monges, de la Conreria de Montealegre. L'hora i demès detalls, seran coneguts oportunament.

NOTES.—Les llistes d'inscripció a les excursions seran tancades el dijous abans del dia assenyalat per a les mateixes.

Es recomana als senyors socis de la Secció portin durant les excursions l'insígnia del nostre CENTRE.

SECCIÓ DE GEOLOGIA I GEOGRAFIA

DIA 15.—Excursió als terrenys primaris de TORRE-VILETA (Cervelló).

Sortida: a les 14.53, Estació Magòria (tramvia Plaça de Catalunya a les 14.32).

DIA 22.—Excursió a les COSTES DE GARRAF, visitant el riu subterrani de La Falconera.

Sortida: a les 13.19 pel Baixador del Passeig de Gràcia.

CONVOCATÒRIA.—El dia 25, a les 10 de la vetlla, tindrà lloc la JUNTA GENERAL ORDINÀRIA d'aquesta Secció, per procedir a la reglamentària renovació de càrrecs de la seva Directiva i tractar dels assumptes que en aquell acte es presentin.

SECCIÓ D'ENGINYERIA

El día 16, a les 19 hores, tindrà lloc a l'estatge social una reunió, a la qual s'invita tots els socis, per parlar d'una excursió a les ALTES VALLS DEL SEGRE, PALLARS I VALL D'ARAN, visitant les principals obres d'enginyeria. Aquesta excursió, que duraria uns set dies, podria realitzar-se en la segona quinzena de juny.

CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA

BARCELONA

Molt Sr. meu i distingit consoci:

Tinc el gust de comunicar-vos que per acord de la Junta Directiva d'aquest CENTRE, *ha estat assenyalat el dia 27 del corrent mes de juny, a les 10 de la vetlla, per la celebració de la Junta General ordinària reglamentària, a l'objecte de procedir a la renovació de càrrecs, revisió de comptes i tractar d'altres assumptes.*

Déu vos guardi molts anys.

Barcelona, juny 1924

El Secretari,

ESTANISLAU PELLICER

TALLERS GRÁFICS HUBTENCH - BARCELONA

Pagés sembla que l'acció subterrània de les aigües, amb els conseqüents ensorraments, predominés sobre les altres accions i és per això que s'explica que en aquests avencs s'hagin obert nous pous separats dels altres per petits forats impracticables i que podien passar desapercebuts en anteriors exploracions.

Finida la meva tasca, sols em resta fer vots perquè en la propera campanya siguem més sortosos i es compleixin els vaticinis del malaurat mossèn Font, que creia fermament que l'abisme de la Ferla comunicava amb la Falconera, el qual corrent segurament trobarem si arribéssim, un cop travessades les capes cretàciques, a la dolomia negra base del massís de Garraf. El magne problema consisteix, doncs, en trobar un avenc prou profund i practicable, que ens porti fins a les capes dolomítiques impermeables. ¿Aquest avenc serà la Ferla? La incògnita en breu es desxifrarà i és endebades fer noves suposicions. Si la sort ens favoreix, el nostre Centre Excursionista —car amb valuosos elements d'ell comptarem per la propera exploració de la Ferla—haurà fet un bon servei a la ciència que redundarà en el seu benefici i en el de l'Espeleologia Catalana.

Rafael Amat i Carreras

I Concurs de Fotografia

"PREMI CATALUNYA"

Organitzat per la Secció de Fotografia

No ha passat pas desapercebuda d'aquesta Secció, la col·laboració decidida i entusiasta que continuament li venen prestant els seus consocis, especialment en la realització d'excursions, les quals constitueixen un dels mitjans de més profitosos resultats per al Centre, ja que facilita considerablement poder anar completant les col·leccions gràfiques de les diverses encontrades catalanes.

Per tal, doncs, de premiar l'esforç que significa aquesta constant cooperació, i creient, a l'ensems, estimular la divulgació i pràctica

de l'art fotogràfic, tan íntimament relacionat amb l'excursionisme, en sos diversos aspectes, ha acordat aquesta Junta la fundació del

PREMI CATALUNYA

consistent en honorífica medalla d'or i esmalts que s'adjudicarà anualment com a resultat dels treballs de cada curs, i que enguany es regirà amb subjecció a les següents

BASES

1.ª El PREMI CATALUNYA té per objecte premiar la millor col·lecció de fotografies obtingudes personalment pels socis del C. E. de C. inscrits a la Secció de Fotografia, durant el present curs de 1923-24.

2.ª Cada autor sols podrà presentar a concurs una sola col·lecció de fotografies en nombre il·limitat, però no inferior a dotze que forçosament deuran correspondre a sis diferents excursions realitzades durant el present curs, organitzades per la Secció de Fotografia.

3.ª Les fotografies podran ésser directes o ampliades, però subjectades als formats únics de 13 x 14 o 13 x 18 cm., segons ho exigeixi el tipus del negatiu, tirades sobre paper bromur i sense enganxar a cartrolines. Totes elles deuran portar escrits en llurs reversos, amb la major exactitud possible, els noms dels llocs fotografiats, i, com a distintiu, un lema que no excedeixi de dues paraules i igual per a totes les fotografies d'una mateixa col·lecció, mantenint-se, per tant, completament anònimes quant a l'autor.

4.ª El periode d'admissió serà improrrogable, dels dies 1 al 20 d'octubre pròxim. Totes les col·leccions de fotografies deuran ésser entregades, lliures de despeses i acompanyades d'un plec tancat portant sobre-escrit el mateix lema adoptat en les fotografies contenint el nom, cognoms i adreça de l'autor, a la consergeria del CENTRE on es lliurarà el corresponent rebut.

5.ª El fallo serà emés per Jurat format pels Srs. President de la Secció de Fotografia del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, President de l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya i un artista fotògraf professional i la decisió, així com la resolució dels casos imprevistos en aquestes bases, serà inapelable.

Demés, es reserva el dret de retirar o declarar fora de concurs totes aquelles fotografies que, al seu judici, no s'ajuntin a les condicions establertes per les presents bases.

6.ª L'exposició de totes les fotografies que a criteri del Jurat entrin en concurs, s'efectuarà en el mes de novembre pròxim, fent-se públic el fallo del Jurat el mateix dia d'obertura de l'exposició.

7.ª Les fotografies premiades quedaran de propietat del CENTRE qui podrà fer-ne l'ús que cregui convenient sense limitació de cap mena, i les altres seran retornades a llurs respectius interessats mitjançant l'entrega del corresponent rebut lliurat oportunament, durant els quinze dies següents al de la clausura de l'exposició, transcorreguts els quals es consideraran cedides al CENTRE per augmentar el seus arxius i col·leccions, totes les que no hagin sigut retirades.

8.ª La Secció adoptarà les precaucions que cregui convenients per a la millor protecció de les obres que es presentin a concurs, si bé declina tota responsabilitat pels accidents que involuntàriament poden ocórrer.

Ciutat de Barcelona, a 31 de març de 1924.

RAFAEL DEGOLLADA
President

MANUEL COMELLA
Secretari

Crònica del Centre

FEBRER DE 1924

CONFERÈNCIES I EXCURSIONS.—El dia 1, el Sr. Amat i Carreras donà una conferència sobre l'exploració dels avencs de Mas Trabal, Sant Roc, Sibinota i del Bruch.

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA.

En els dies 1, 2 i 3 es realitzaren dues excursions, una a Toulouse, Bagnères de Luchon i Superbagnères, i una altra al monestir de Poblet.

El dia 17, es dirigiren vers Castellcir, Selva Negra i Centelles, i el dia 24 anaren al castell de Sabassona i monestir de Sant Pere de Casserres.

En les sessions de projeccions que la Secció organitza per les tardes dels diumenges, els Srs. Rafael Degollada i Lluís G. Olivella, projectaren artístics clixés de bells indrets de Suïssa, i de Tetuan, respectivament.

SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA.

En les magnífiques pistes de La Molina, es celebraren, els dies 2 i 3, els Grans Concursos internacionals d'Esports d'Hivern, la ressenya detallada dels quals, es publicarà en un dels vinents números d'aquest Butlletí.

En tots els diumenges d'aquest mes, aprofitant les excel·lents condicions de la neu, tan abundosa enguany a La Molina, un nombre molt considerable de socis, anaren a aquelles pistes per practicar-se en l'esport de l'ski.

SECCIÓ D'ARQUEOLOGÍA I HISTORIA.

El dia 2, anaren a Lleyda i Bellpuig de Lleyda, el dia 6 i 20, el Sr. Pelegrí Casades i Gramatxes continuà les seves converses sobre l'Art Grec, versant sobre l'escultura grega en el segle IV, (a. J.)

El dia 10, visitaren les col·leccions del Sr. Gaspar Hernar, el dia 13, el Dr. Josep Salvany projectà diferents vistes fotogràfiques obtingudes durant una excursió a Sant Llorenç dels Piteus.

El dia 17, visitaren les esglésies de Sant Genís d'Agudells i Ntra. Senyora del Coll, i el dia 24, la col·lecció de robes litúrgiques del Sr. Ramon Soler i Vilabella.

Finalment, el dia 27, el Sr. Pelegrí Casades i Gramatxes donà una interessant conferència sobre el tema: Notícia del descobriment de la tomba de Thot-an-Khamen, faraó de la dinastia XVII, (segle XV a. J.), il·lustrada amb gran nombre de projeccions.

SECCIÓ D'ARQUITECTURA.

Aquesta Secció ha organitzat pels mesos de febrer, març i abril, un Cicle de Conferències la primera de les quals se celebrà el dia 9, anant a càrrec del Sr. Jeroni Martorell, sobre el tema: Monuments de Catalunya salvats de la ruïna.

La segona conferència del Cicle, la donaren el dia 23, els alumnes de l'Escola d'Arquitectnra, Srs. Santiago Casulleras i Joan Gordillo, amb el tema: Impressions d'un viatge a Santiago de Compostela.

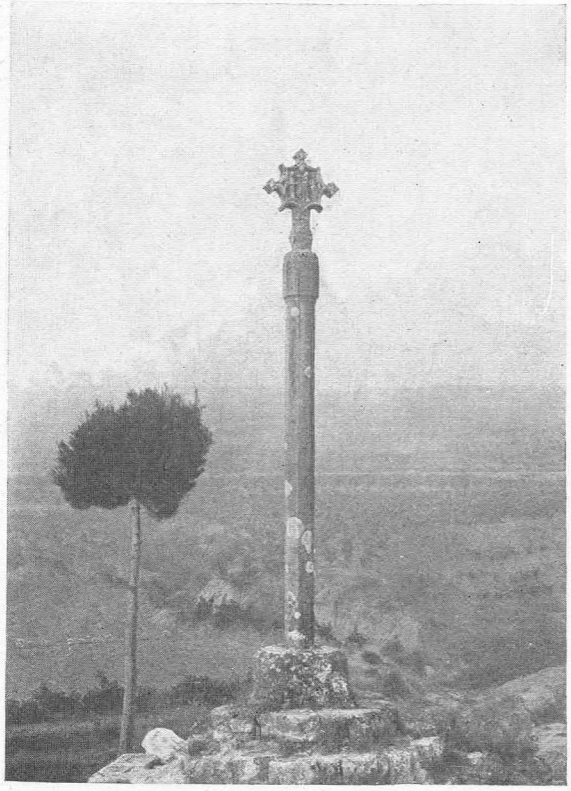
Coincidint amb aquesta conferència, s'inaugurà una exposició de fotografies, dibuixos i aquarel·les originals dels esmentats Srs. Casulleres i Gordillo, sobre assumptes arquitectònics de Santiago de Compostela. Aquesta Exposició restà oberta fins el 29 del corrent mes.

Les visites realitzades per la Secció han estat dues, el dia 7, a la Casa de l'Ardiaca i el dia 15 a les obres de reforma del Círcol Artístic.

Cl. G. Roig

SELVA DEL CAMP Fig. 103

SANTA MARIA DE MIRALLES Fig. 104

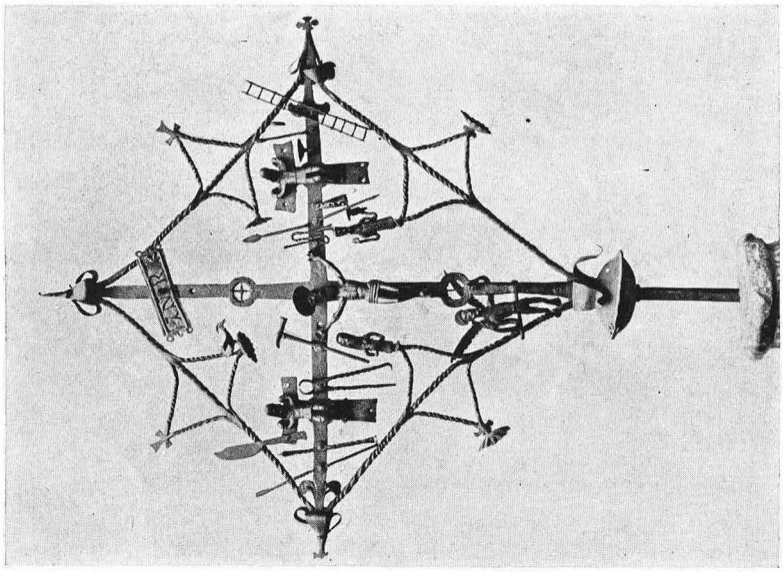

Fig. 106 SITGES : CAU FERRAT Cl. G. Roig

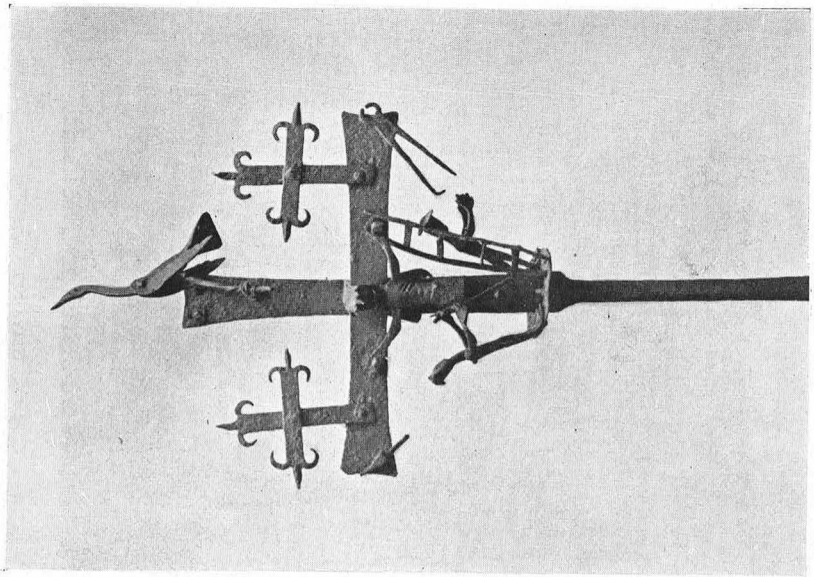

Fig. 105 SITGES : CAU FERRAT Cl. G. Roig

Fig. 108 SOLIVELLA Cl. J. Gultert

Fig. 107 SEVA Cl. X. Parés

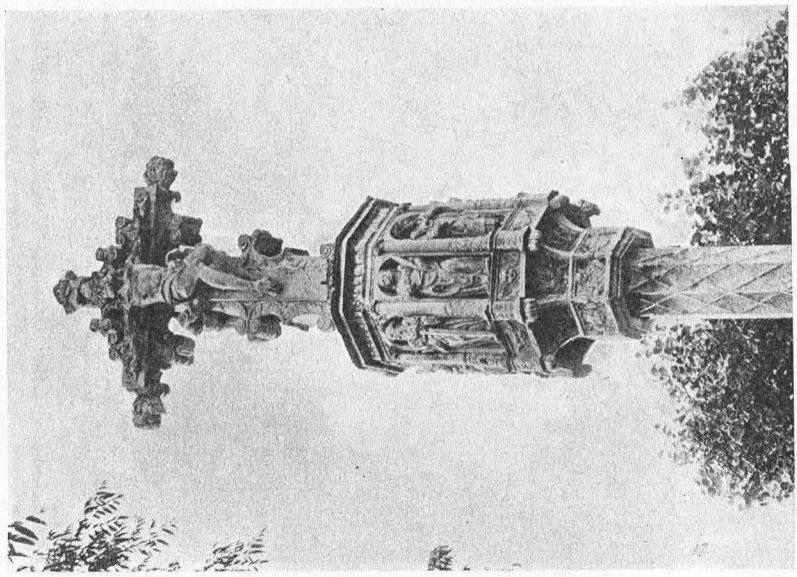

Fig. 110 TARRAGONA

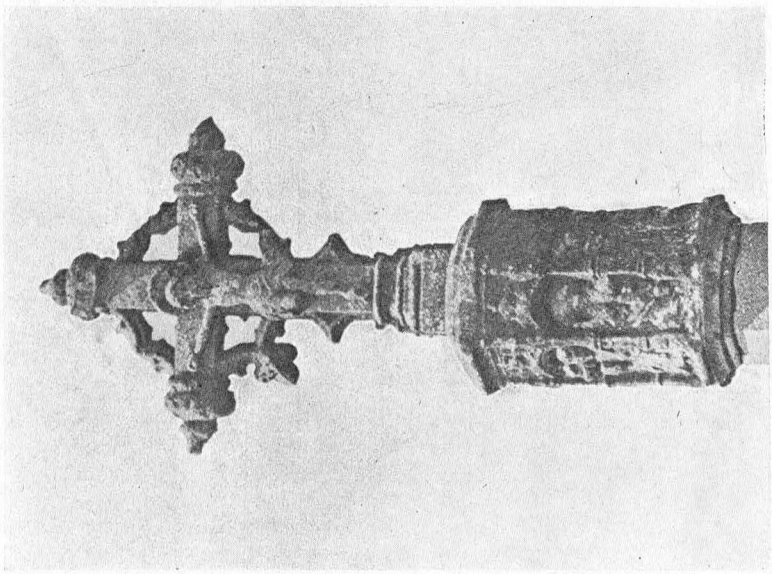
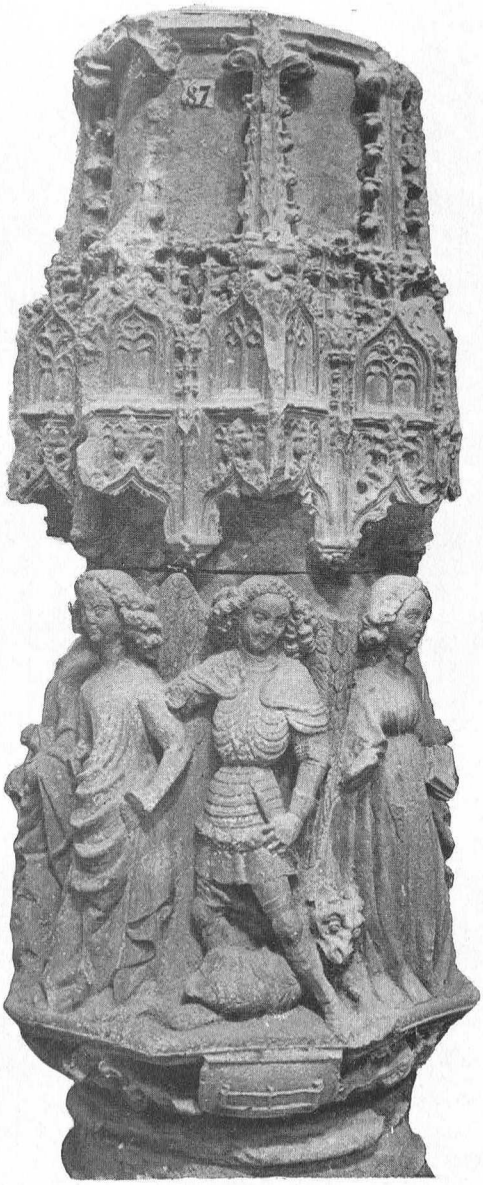

Fig. 109 SUDANELL

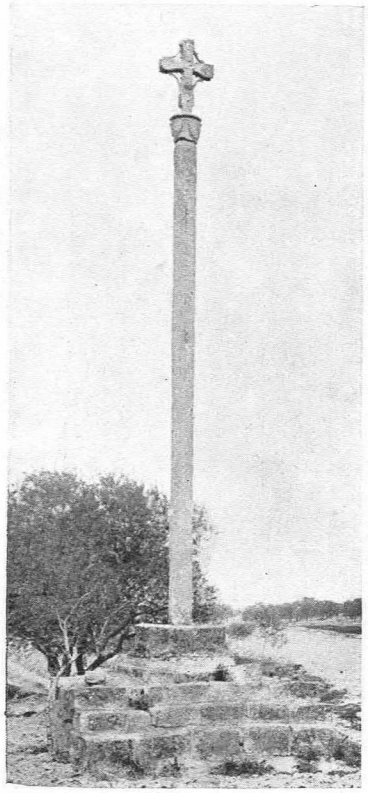
Cl. G. Roig

Cl. J. Soler

TÀRREGA

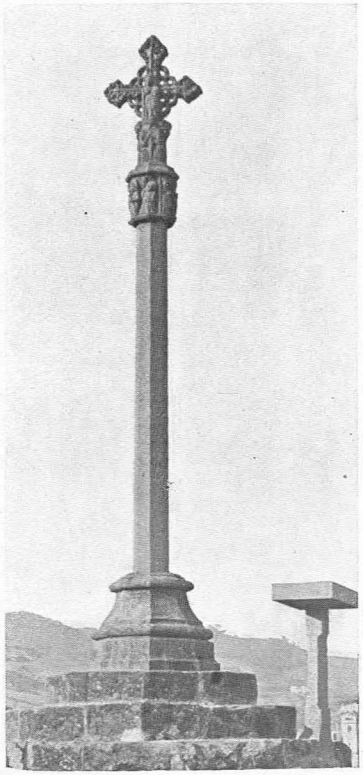
Fig. 111

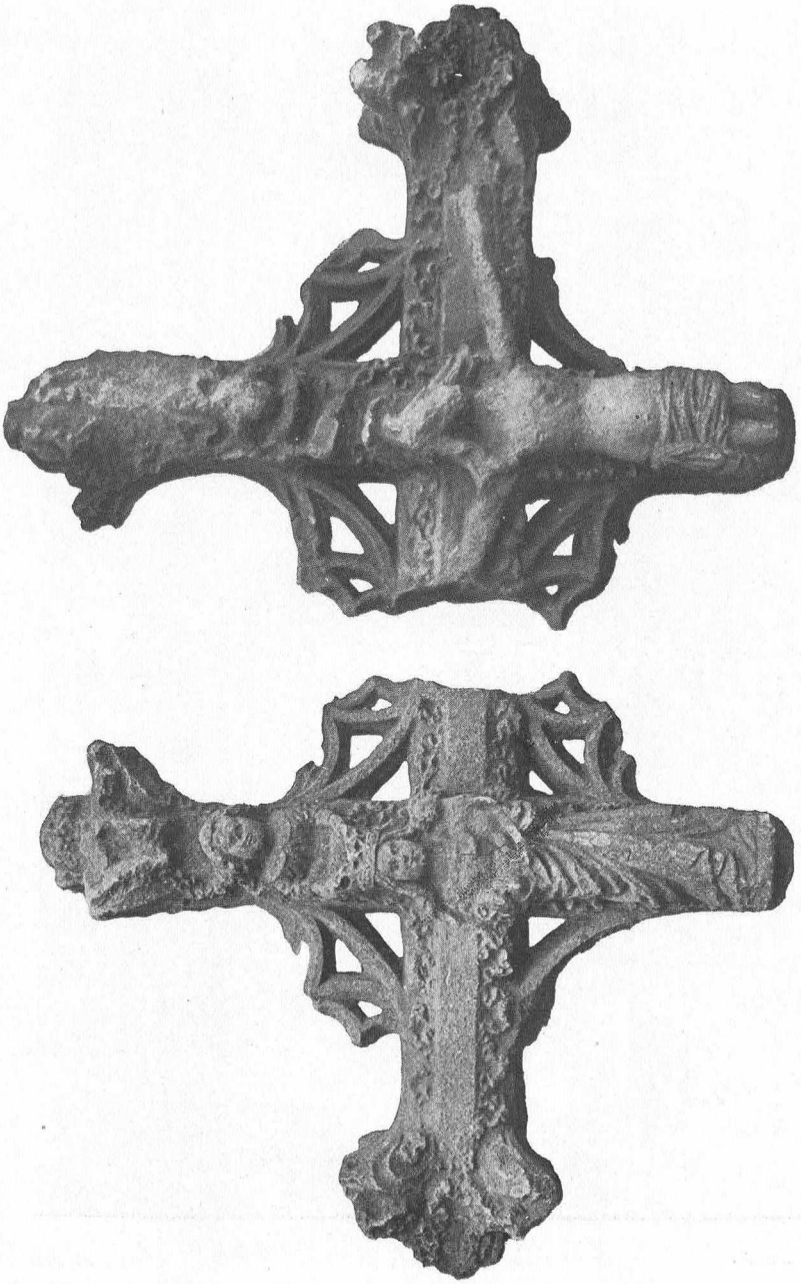
Cl. A. Mas TÀRREGA Fig. 112

Cl. E. Vilaseca TERRASSA Fig. 113

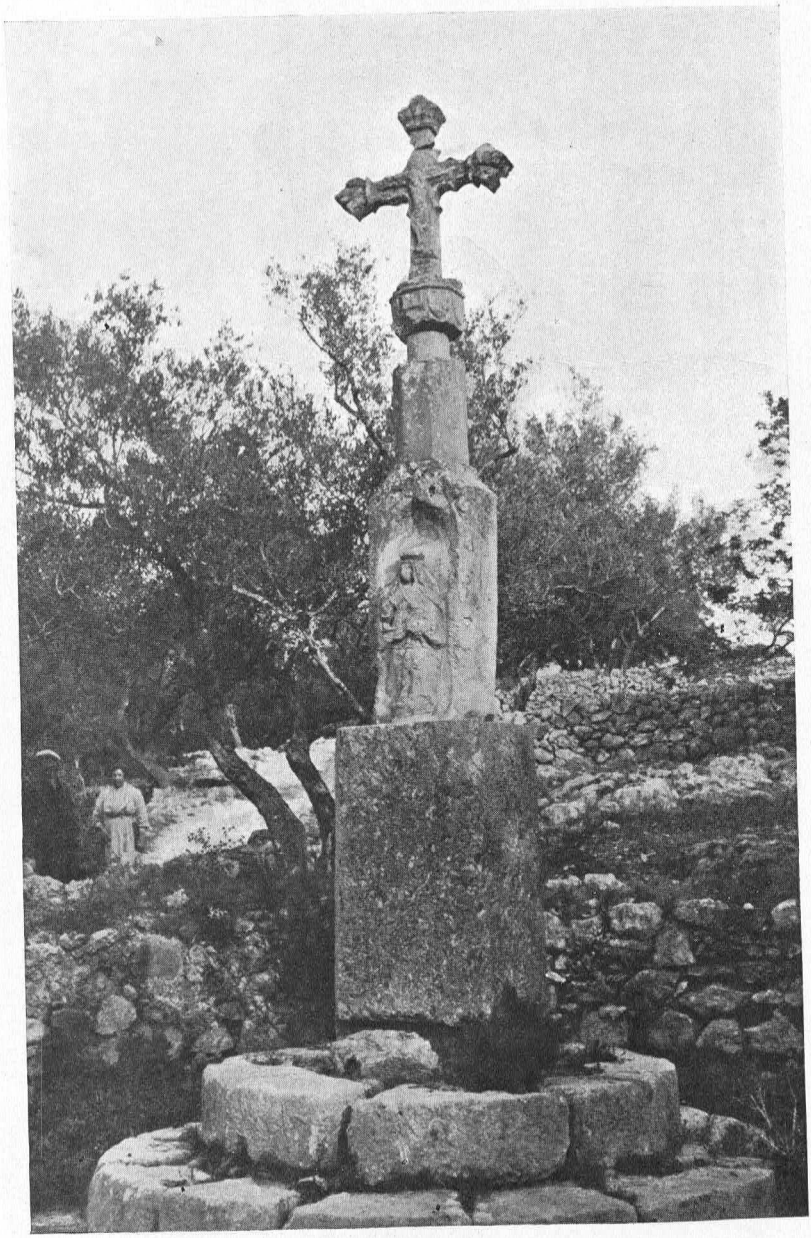
Cl. E. Vilaseca TEYÀ Fig. 114

Figs. 115 i 116

TONA

Gl. G. Roig

C. R. Borrell TORTOSA Fig. 117

Una altra Exposició cal esmentar, com efectuada, i va ésser la que s'inaugurà el dia 13, amb nodrit recull de dibuixos dels socis de la Secció, Srs. Josep M.ª Ros i Vila, Manuel Mayol i Ramon Argilés.

SECCIÓ D'ENGINYERIA.

Durant aquest mes, tingueren lloc les següents visites: el dia 17, al Servei Metereològic de Catalunya i el dia 23 a les cimentacions de la Casa Guarro, construïdes per «Construcciones y Pavimentos, S. A.»

MARÇ DE 1924

SOCIS INGRESSATS EN EL 1.er TRIMESTRE DE 1924.

Pere Raich.—Angel Pinós i Morell.—Antoni Campmajó i Pujolà.—Alfred Sedó i Peris Mencheta.—Joaquim Masdexaxart i Castellà, pvre.—Josep Martí i Monteys.—Jaume Salat i Comas.—Celestí París.—Carles Franzi i Bordoy.—Francesc Vernis i Soler.—Societat d'Atracció de Forasters.—Lluís Arissó i Casanovas.—Lluis Bertrand i Coma.—Eduard Bertrand i Coma.—Sadurní Olivé i Gras.—Joan Batlle i Matabosch.—Ramona Pla de Có de Triola.—Bernard Picornell.—Alfons Guitart.—Santiago Pi i Serra.—Joaquim Carreras i Martí.—Enric Panadés i Martí.—Fidel Mas i Llusà.—Joaquim Duran i Benito.—Sever Figuerola i Pera.—Pau Fornt i Brunet.—Josep Villardaga i Buxó.—Joan Peix.—Francesc Carreras i Obrador.—Francesc Riba i Fulcarà.—Artur Puig i Riera.—Joaquim M.ª Iglesies i Abadal. Lleó Aegerter.—Josep Blasi.—Francesc de P. Cerveto i Corts,—Tomàs Flaquer.—Ramon Grifoll.—Manuel Tomas i Pascual.—Manuel Hostench.—Hermann Amann.—Pau Haussmann i Aranda.—Ermengol Vallmitjana i Pareto.—Ermengol Pareto i Maristany.—Joan Coll i Magra.—Ignasi Bultó i Marqués.—Isidro Marqués i Maristany.—Ricard Fradera i Wynn.—Josep Canudes i Busquets.—Bonaventura Tuset i Rebés.—Joan Deu.—Joan Coma i Llevat.—Ramon Gay.—Lluis de Verdonces.—Josep Milian i Farrés.—Feliu Turull i Fournols.—Enric Frias i Albert.—Alfons Barba i Miracle.—Arseni Comamala i Delpau.—Martí Gibert i Alfonso.—Ferran Hostench.—Antoni Vega i Casas.—Josep M.ª Capella.—Concepció Llusà, Vda. Mas.—Ermengol Vallmitjana.—Francesca Armenteras.—Gilbert Utrillo.—Lluís Recolons.—Antoni Domenech i Casas.—Josep Torrent i Sostres.—Eduard Pidelaserra.

Socis delegats.—Francesc Brunet, a Manresa.—Xavier Sabaté i Farreny, a Igualada.—Ricard Cucurella, a Manresa.—Manuel Sánchez, a Bilbao.—Miquel Gibert i Codina, a Terrassa.—Jaume Gibert, a Manresa.

CONFERÈNCIES I EXCURSIONS.

El dia 14, el Sr. Pelegrí Casades i Gramatxes donà una conferència sobre el següent tema: «Idea de la civilització faraònica amb motiu del descobriment de la tomba de Totankhamen».

El Sr. Enric Olivé dirigí la paraula als concorrents a la sessió del dia 28, versant sobre «Impressions d'una excursió a Itàlia».

SECCIÓ D'ARQUITECTURA.

Formant part del curset organitzat per aquesta Secció, el Sr. Adolf Florensa donà la seva lliçó referent a «Investigacions modernes sobre l'acústica arquitectònica».

El dia 22, el Sr. Guillem Busquets, president de la SECCIÓ, donà una conferència sobre «La plaça».

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA.

El dia 9, anaren a l'ermita de La Trinitat, Vallcarca i Sitges; el dia 18, a Montserrat, seguint el següent itinerari: Martorell, Roca Foradada, Santa Cecília, La Calsina i Monistrol, i els dies 23 i 25 feren una excursió a La Molina, amb motiu de celebrar-s'hi algunes curses d'esports de neu.

SESSIONS DE PROJECCIONS.—El dia 6, els Srs. Degollada, Xicart i Gausachs, projectaren clixés de la nevada al castell de l'Aramprunyà, ametllers florits (diapositives en color) i aspectes de la nevada al port de Barcelona.

El Dr. Rafael Degollada, en la tarda del diumenge dia 9, projectà clixés de Grècia, Turquia i Egipte.

El dia 13, es projectaren una sèrie de fotografies originals del Sr. Blasi, d'El Catllar (Tarragona), Pruit i Barcelona; del Dr. Degollada, de Barcelona, Palafolls i Castellcir; dels Srs. Samper, Marimon i Tuset, diapositives en colors; del Sr. Morer, de Blanes i Sitges, i del Sr. Olivella, de Barcelona.

Els Srs. Xicart, Degollada, Collardin, Vilaseca i Tuset, projectaren una sèrie de diapositives en colors; el Sr. Marimon, clixés de Poblet; el Sr. Morer, de Montserrat, i el Sr. Fargas, de Sant Feliu de Castellvell, en colors.

El diumenge dia 23, el Sr. Jaume Biosca, exhibí una completa sèrie de clixés d'Andorra.

El dia 27, el Sr. Marimon projectà fotografies de La Cerdanya, Palafolls i Perelada, en colors; el Dr. Degollada, vàries de color, i de Sant Joan de les Abadesses, Camprodon, Fontalba i Pireneus, i el Sr. Vilaseca, vàries de color.

Finalment, el Sr. J. Nonell feu, en la tarda del diumenge dia 30, la projecció d'una gran col·lecció de clixés de la ruta dels Pireneus, des del Mediterrani a l'Atlàntic.

SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA.

Durant els dies festius d'aquest mes s'efectuaren diverses excursions col·lectives amb skis a La Molina, les quals es veieren concorregudíssimes.

El dia 28, a la «Sala Mozart» tingué lloc una reunió íntima organitzada per aquesta Secció, projectant-se una escollida tria de films d'esport de neu, entre altres, els dels concursos de La Molina d'enguany i de Núria de l'any passat. La concurrència, ben nombrosa i selecta, sortí molt complascuda d'aquesta vetllada.

SECCIÓ D'HISTÒRIA I ARQUEOLOGIA.—CONFERÈNCIES.

El dia 12, el Sr. Pelegrí Casades i Gramatxes continuà les seves converses sobre el tema: «Exposició gràfica de l'Art Grec en el període clàssic».

El dia 26, el Rnd. Dr. Manuel Trens, catedràtic del Seminari, donà una conferència sobre la pintura de les esglésies, tractant de la representació del *Davallament de la Creu.*

VISITES I EXCURSIONS.

El dia 2, anaren a Sentmenat i Polinyà.

El dia 5, feren una excursió a Tarragona per visitar les troballes arqueològiques en el solar de la fàbrica de tabacs, en construcció.

El dia 16, visitaren les col·leccions Dalmau.

Els dies 16 i 19 anaren a Cardona, Solsona i Oliana, i el dia 30 visitaren les col·leccions del Dr. Schäfer.

SECCIÓ DE GEOLOGIA I GEOGRAFIA.

El dia 23, organitzaren una excursió a Papiol per visitar els diversos jaciments fossilífers i mines dels seus encontorns.

SECCIÓ D'ENGINYERIA.

El dia 12, visitaren els Tallers de Construcció i Fundició «Damians».

El dia 23, anaren a Sant Adrià del Besós, per visitar la Central Tèrmica de l'Energia Elèctrica de Catalunya.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aran)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE MARÇ DE 1924

TEMPERATURES A L'OMBRA

MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA en 24 hores	MÍNIMA ABSOLUTA en 24 hores
8 matí	4 tarda		
4°7	11°3	20°5 (dia 17)	—12°5 (dia 1)

		MITGES MENSUALS	
Oscil·lació extrema mensual	43°0		
Variació màxima diurna (dia 1)	22°0	15°1	0°69

PRESSIONS BAROMÉTRIQUES

MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 matí	4 tarda
676.1 mm.	674.9 mm.

A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
760.2 mm.	756.8 mm.

Màxima (dia 12)	769.3 mm.
Mínima (dia 26)	746.2 »
Oscil·lació extrema	23.1 »

HUMITAT RELATIVA

MITGES MENSUALS	8 matí	4 tarda
Termòmetre sec.	4°7	11°3
Termòmetre moll	2°9	7°29
Humitat (percentatge)	70.9	52.3
Dies de saturació	4	—

PLUVIOMETRIA

Total d'aigua caiguda en el mes	17.3 mm.
Dia de major caiguda (dia 21)	5.6 »
Intensitat per dia de pluja i neu	1.73 »
Total d'espessor de neu en el mes	— mt.
Dia de major espessor (dia)	— »
Vent dominant en els dies de pluja i nevades	NE.

VENT

DIRECCIÓ	8 matí	4 tarda
Calma	1	—
N.	2	3
NE.	6	8
E.	1	2
SE.	5	5
S.	6	2
SW.	7	8
W.	2	2
NW.	1	1

VELOCITAT EN 24 HORES	
Mitja mensual diaria	290.775 k.
Màxima absoluta (dia 15)	444.900 k.
Recorregut total en el mes	9.014.100 k.

ESTAT DEL CEL

DIES	8 matí	4 tarda
Serens	13	8
Nuvolosos	8	14
Coberts	10	9

DIES DE	
Pluja	10
Boira	7
Gebre	6
Glaçada, 8 m.	3
Neu	2

NÚVOLS		
CLASSE	8 m.	4 t.
Cirrus	5	4
Nimbus	—	1
Stratus	—	1
Cúmulus	3	8

NUVOLOSITAT MITGES MENSUALS	
8 matí	4 tarda
4.87	5.4

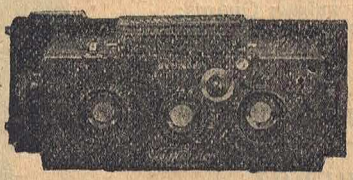
Les anotacions diàries han estat preses pel G.ª Josep *i revisades pel* DR. M. FAURA I SANS.

ELS APARELLS FOTOGRAFICS

Voigtländer

AVUS - TURISTA - ALPIN

STEREFLECTOSCOP
AMB
OBTURADOR
COMPUR

Voigtländer & Sohn
A. G.
BRUNSVIC
(ALEMANYA)

SÓN CAMBRES IDEALS PER L'EXCURSIONISTA

De venda als bons establiments del ram. — Catálecs de franc

DRESDEN
A. 16

RICHARD JAHR

Trockenplattenfabrik
Aktiengesellschaft

SIGURD

PLAQUES FOTOGRÀFIQUES

Responen a totes les exigencies

Representant: C. BEHMULLER - Rambla Catalunya, 124 - BARCELONA

BASTONS de muntanya; Jerseys i Sweters; Ulleres; Mitjons de llana especials per la neu i alta muntanya; Cuines i escudellòmetres THEROZ a 20 pesetes; IMPERMEAL, producte suis, impermeabilitza els cuiros; Botiquins suïssos: Skis JACOBER, fabricació suïssa; Porta-skis, prenses i bastons; Thermos ISOLA i UNIVERSAL; Motxilles; Benes; Mitges Sport; Gran varietat d'alumini de fabricació suïssa; Guants; NEW-SKIN per ferides; Paper savó, etc.

EL MILLOR STOK DE **LOT**

Alcafoll THEROZ
el de més calories

Pelayo, 56

SUPREMA

CALÇAT DE TOTES MENES

ESPECIALITAT EN LA MIDA

Recomanem que al dirigir-se als anunciants anomenin aquest Butlletí

ESTABLIMENTS MERCURIO

IMPORTACIÓ A GRAN ESCALA
D'ARTICLES FOTOGRÁFICS

DESPATX DE VENDES
BARCELONA
RONDA UNIVERSITAT, 10
I BALMES, 12

DESPATX ADMINISTRATIU
A FRANÇA
PARIS
18, RUE BAUSSET

DESPATXOS COMPRADORS
A BÉLGICA
BRUSELAS
161, B.vrd ADOLPHE MAX

A ALEMANYA
STUTTGART (CANNSTATT)
LUDWIGSTR, 8

SERVEIS QUE COMPRENEN AQUESTES COMPANYIES

Línia sud Amèrica exprés

Sortides regulars de BARCELONA per RIO JANEIRO, SANTOS, MONTEVIDEO i BUENOS AIRES. Dit servei el porten a cap vapors rapidíssims i de gran tonelatge, **Giulio Cesare**, 27.000 tones, 4 hélix; **Principessa Mafalda, Re Vittorio, Duca d'Aosta i Duca Degli Abruzzi**, els quals posseiexen confortables departaments de Luxe i Primera, bonics i espaiosos camarots de Segona. Tracte esmeradíssim

Línia ràpida centre Amèrica i sud Pacífic. (via Panamà)

Sortides de Barcelona, pels ports de Venezuela, Colòmbia, Ecuador, Perú i Chile, fins a Valparaíso.

Línia Europa - Egipte, exprés

Amb sortides regulars de GÉNOVA per NÁPOLS i ALEXANDRIA D'EGIPTE

FERROCARRILS ITALIANS DE L'ESTAT. Venda de bitllets pels Ferrocarrils Italians

Informes pressupostos gratuits per VIATGES PER ITALIA

Per informes dirigir-se a sos Agents Generals a Espanya:

"ITALIA - AMERICA", Societat d'Empreses Marítimes

BARCELONA: Rambla Santa Mónica, 1 i 3 - Telèfons: 3291 i 4521 A.
MADRID: Alcalà, 47 - Telèfon 6128
i a totes les demés Agències de "ITALIA - AMERICA" d'Espanya

SPORMEN!

Qui davallant de l'Alfar no ha passat per Amer i ha begut la famosa aigua de la Font Picanta, anomenada

Aigua Amer Palatin?

Arreu la trobareu. Recordeu-vos-en si voleu beure una aigua puríssima, carbònica natural i altament digestiva.

VÍDUA DE W. GUARRO

FÁBRICA DE PAPER DE TINA

FUNDADA EN EL SEGLE XVII

MAGATZEM I DESPATX:

GRANVIA LAIETANA, 11 : BARCELONA

PROVEIDORA DEL PAPER SEGELLAT DE LES REPÚBLIQUES DE XILE, ARGENTINA I PERÚ : PAPERS DE FIL DE TOTES CLASSES : PAPER CATALÁ : PAPER D'OFICI : CARTROLINES : CARTROLINES FIL PER A NAIPS : PAPER PER A EDICIONS, ETC., ETC.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

FONDES I HOTELS

adscrites al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i en les quals trobarà l'excursionista el nostre BUTLLETÍ.

Bordes Les: FONDA DE LOS PIRINEOS, de Hipòlit Socasau.—Hostatge en extrem confortable.—Es faciliten als excursionistes, Guies, cavalleries i cotxes.

Caldes de Montbuy: BALNEARI RIUS.—Aigües clorurades sòdiques a 70° centígrados.—Instal·lació hidroteràpica completa.—Servei de cuina esmerat.—Grans menjadors amb vistes al camp.

Campdevánol: FONDA D'SPANYA, de Joan Orriols, arrendatari del Xalet-Refugi d'Ull de Ter.—Servei econòmic i esmerat.—Còmodes habitacions.

Camprodon: HOTEL RIGAT.—Edifici exprofés amb totes les exigències de la higiene i el confort modern.—Servei públic d'automòbils a Sant Joan de les Abadesses.—Concert al dinar i sopar.

Camprodon: HOTEL DEL COMERCIO, de Camil Güell.—Telèfon n.° 7.—Servei d'automòbils en combinació amb el f. c. del Nord.—Despatx de bitllets a Barcelona, Corts, 533 (Despatx Central).—Cotxes de lloguer per excursions.

Escaldes, Les: GRAN BALNEARI, de Antoni Font.—Confortable edifici amb hermoses habitacions.—Excel·lent servei de Restaurant.

Espluga-Poblet: HOTEL VILLA ENGRACIA, de primer ordre.—MASIA DE L'AIGUA. Hostal barato y confortable ambdós en el BALNEARI (Telèfon 1 d'Espluga).—Encárrecs: Bruch, 114, pral., Telèfon A 935, Barcelona.

Graus: CASA SAMBLANCAT.—Fonda i Café.—Servei excel·lent i acreditadíssim.

Pobla de Segur: GRAN HOTEL CAFÉ «CORTINA», de Llorenç Cortina.—Autos i carruatges de lloguer.—Cavalleries i Guies per excursions.

Puigcerdá: GRAN HOTEL RESTAURANT TIXAIRE.—Completament reformat.—Habitacions amb bany i aigua corrent.—Llum elèctrica.—Calefacció central.—Garage.

Puigcerdá: GRAN HOTEL RESTAURANT EUROPA.—Establiment de primer ordre.—Telèfon n.° 10.—Soci corresponsal del R. A. C. de C., T. C. de F., i C. A. F.; Directo-propietari: Bonaventura Cáralps.

Puigcerdá: FONDA PIRENEU, a cárrec de la Vídua Barniol.—Carrer de la Llibertat, 35.—Excel·lent servei i confortables habitacions.

Ribes: GRAN HOTEL PRATS.—Telèfon n.° 7—Calefacció.—Llum elèctrica.—Waters.—Soci corresponsal de la Societat d'Atracció de Foasters, del Real Automòbil Club i del Touring Club de França.

Santa Fe: GRAN HOSTAL DE SANTA FE, a cárrec de Lluis Español.—Magnífic edifici amb luxoses habitacions.—Telèfon n.° 59.

Seu d'Urgell: FONDA BARTOLO, de Joan Guardiet.—Excel·lent i confortable Hotel.—Magnífiques habitacions amb aigua corrent.—Bany.—Llum elèctrica.—Guies i cavalleries.

Recomanem que al dirigir-se als anunciants anomenin aquest Butlletí

La fotografía al aire libre
y la fotografía de interiores

son dos asuntos diametralmente opuestos aun en el sentido fotográfico y suponen, por lo tanto, diferentes exigencias respecto de las propiedades del material negativo. Existe, sin embargo, una **placa seca** *que satisface cumplidamente las exigencias de* **ambas clases de fotografías,** *y es la*

Placa Cromo - Isolar

Agfa

Distinguese por su elevada sensibilidad general y su ortocromaticidad, siendo una excelente placa para la fotografía al aire libre. Al mismo tiempo es antihalo y puede, por lo tanto, usarse perfectamente para la fotografía de interiores. A consecuencia de ello resulta, pues, un material negativo universal e insuperable que da excelentes resultados así en la fotografía de habitaciones e interiores como en las de paisajes con grandes contrastes de luz, vistas de bosques, cañadas y barrancos, campos nevados, calles estrechas, etc., etc.

Pídase en todos los Comercios de Fotografía,
Catálogos y Notas de precios gratis

Agfa

ACTIEN-GESELLSCHAFT FUR ANILIN-FABRIKATION
BERLIN SO 36

REPRESENTANTES EXCLUSIVOS PARA ESPAÑA

ASBERT JANOT y C.ª

Diputación, 299 *BARCELONA*

VICENTE FERRER y C.ª

SUCURSAL

Plaça Catalunya, 12 i 13

Telèfon 112 A.

BARCELONA

SECCIO DE FOTOGRAFIA

Complet assortit de aparells Goerz, Kodak, Nettel, Ica, Gaumont, Richard y Cornu ◆ Plaques, papers i pel·lícoles de totes les marques més conegude ◆ Moderns laboratoris per l'execució dels treballs d'aficionats ◆ Repartiment gratuit de **EL VIATJANT MUT,** revista fotográfica

EXCLUSIVES:

Papers, plaques i pel·lícoles Illingworth's. - Plaques i productes concentrats Perutz. - Plaques Marión, Aparells, prismátics y objectius Ross Ltd. - Filtres i montures Lifa. - Objectius y aparells Steinheil. - Aparells Summum.

Tallers Gràfics HOSTENCH. - Còrcega, 231-233. - Barcelona